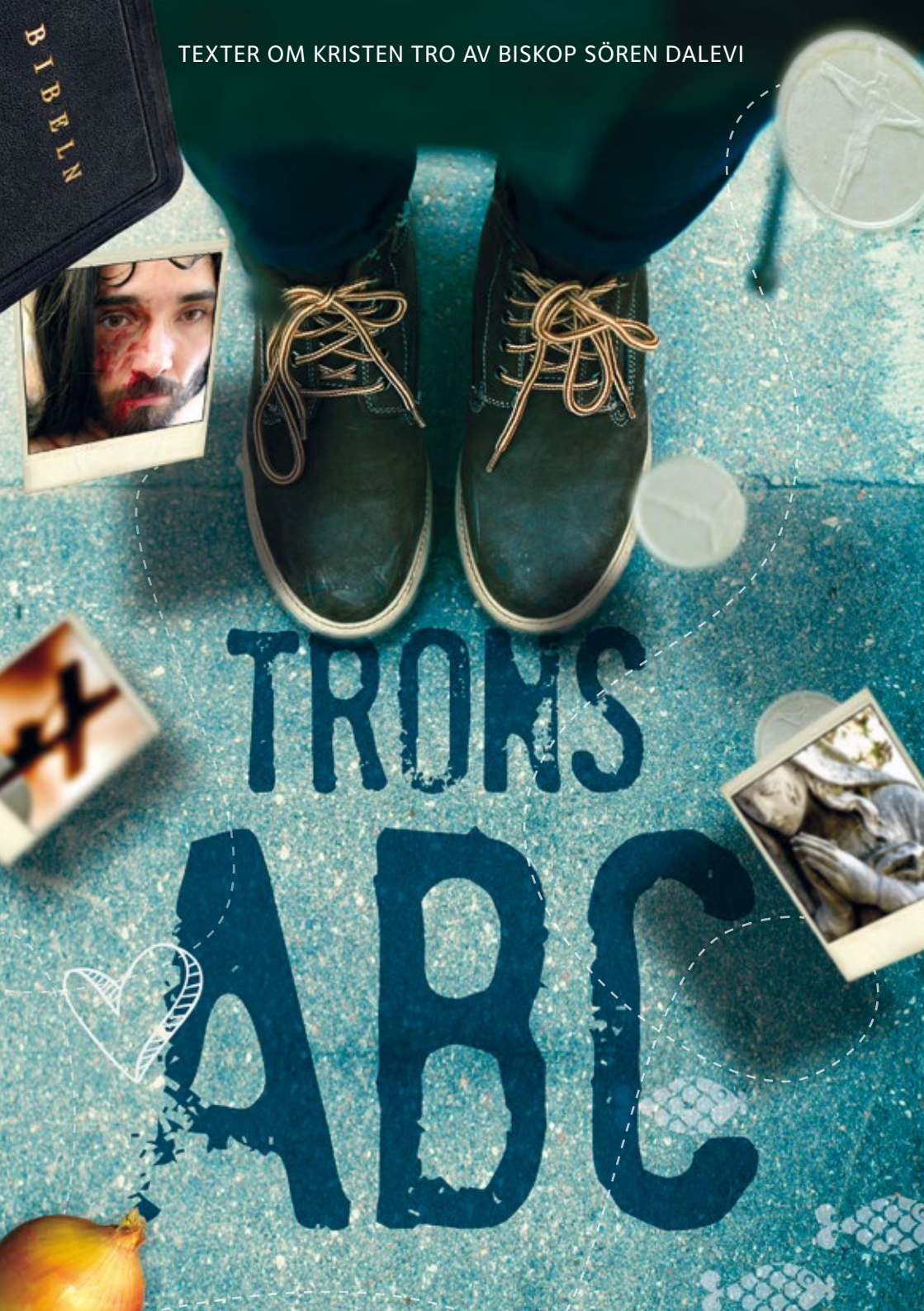

TEXTER OM KRISTEN TRO AV BISKOP SÖREN DALEVI

Trons ABC

Artiklarna har tidigare varit publicerade i tidningen Kyrknytt under åren 2004–2006 samt 2014–2016.

SÖREN DALEVI är sedan 2016 biskop i Karlstads stift. Han har en bakgrund som bibelforskare och lärare vid bland annat Karlstads universitet.

För fler texter, filmer och poddar av biskop Sören, besök hans webbsida www.svenskakyrkan.se/karlstadsstift/biskop-soren

PER HARDESTAM som har illustrerat kapitlet "Trons ABC" och tecknat Sören Dalevis porträtt är förutom illustratör också grafisk formgivare. Han bor och arbetar i Karlstad.

ILONA JAKUBCZYK är illustratör och har tecknat symbolerna i kapitlet "Kristen tro för nyfikna".

MARIA KARLBERG BACK är grafisk formgivare från Karlstad och har layoutat publikationen. Hon har även skapat illustrationerna till kapitlet "Bibeln i litteraturen".

Utgivare: Karlstads stift, tel 054-17 24 00

Produktion: Whiter shade

Tryck: City Tryck, Karlstad 2017

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Trons ABC

Vad tror du på?	3
Gud, vem är du?	6
Den farlige Jesus	10
En helig Andå	14
Kristen tro är rörelse	18

Kristen tro för nyfikna – frågor och svar om tro

Livet efter döden börjar i dag	22
Kristendomen är en lök	24
Bokstavstolkning = missförstånd	26
Ta din man i örat!	28
Kan man vara rasist och kristen?	30
Jo, Gud är med oss – även när allt är jobbigt	32
Tonårstjejen som blev världskändis – vem var hon?	34
Så blir Bibeln lättläst	36
Stundtals är Jesus riktigt uppkäftig	38
En lightversion av judendomen?	40
Kristen, troende eller religiös	42
Barnen, arvsynen & evangeliet	44
Destination himlen	45
Med på tåget	46
En rolig prick – och obehaglig	47

Bibeln i litteraturen

Lagerkvist och tron	50
Tunström och hoppet	53
Är Da Vinci-koden sann?	56
Harry Potter som Guds lamm	59
Bat-Seba	62

För några år sedan var jag ute i en svensk gymnasieklass tillsammans med en koptisk präst från Egypten. På lite halvbruten engelska började han lektionen med att fråga: "Hur många av er är kristna?" Ingen räckte upp handen. "Hur många är muslimer?" Ingen räckte upp handen. Han såg förvirrad ut. "Är ni... ateister?" Ingen räckte upp handen. "Men... vad är ni då?!"

Vad tror du på?

» Ja, vad är vi? Vad är det att vara kristen, och vad är det att tro på Gud i 2000-talets Sverige? Det är inte helt enkla frågor, och svaren på dem varierar beroende på vem som får besvara dem. Helt klart är att gymnasieungdomarna och den koptiske prästen hade olika syn på vad "tro" är. För den koptiske prästen stod det för en självklar tillhörighet, en tillhörighet som alla har. För gymnasieungdomarna stod det (gissar jag) för ett exklusivt, medvetet intellektuellt val.

LÅT OSS BÖRJA MED VAD DET KAN INNEBÄRA ATT "TRO". I Nya testamentet beskrivs på flera ställen hur människor kommer till tro på Jesus. Det sker i de flesta fall ögonblickligen. Jag tänker till exempel på de första lärjungarna, som "genast" lämnar sina nät och följer honom (Mark 1:18).

Det får mig att tro att många av de första kristna i egentlig mening inte hade så mycket intellektuella kunskaper om vad kristen tro stod för, eller vad Jesus stod för. Snarare hade de mött en verklighet som var större än dem själva. Kristen tro var för dem inte främst en intellektuell övertygelse, utan snarare ett sätt att leva sitt liv, ett sätt att förhålla sig till Gud.

Grekiskans ord för "tro" kan också översättas "tillit", och det är nog det som ordet "tro" i många avseenden avser: att ha tillit till något. Att tro är alltså snarare något känslomässigt än intellektuellt. Den äldsta kristna trosbekännelse vi stött på är också påfallande enkel: "Jesus Kristus är Herre". Vi vet också att människor i den tidiga kyrkan hade olika trosuppfattningar. Trots dessa intellektuella olikheter kunde de alla kalla sig kristna (även om de ibland hade påtagliga problem att acceptera varandra). Jag skulle därför vilja hävda att kristen tro i första hand handlar om en tillitsrelation, och i andra hand om en lära.

EN AV DE FÖRSTA KRISTNA SYMBOLERNA vi känner till är en fisk (korset kom in i bilden betydligt senare). De fem bokstäverna i det grekiska ordet för fisk, Ixtys, fick stå som förkortning för Jesus Kristus Guds Son Frälsaren (Iesous Xristos Theos Uios Soter).

Tro handlar alltså om det jag sätter min tillit till. Med den judiske tänkaren Martin Bubers ord kan man säga att om Gudstro handlar om att tala till Gud, då tror jag. Men, för att citera Buber direkt: "Om det att tro på Gud innebär att tala om honom i tredje person, då tror jag nog inte på Gud". Eller för att säga det med Olivier Cléments ord handlar det om "att tänka i mysteriet snarare än om det".

Tro är inte något som primärt intellektualiseras eller dogmatiseras. Tro är något som levs, i vardagen. Tro är nyfikenhet och öppenhet, en attityd som växer fram inifrån.

Men detta hindrar inte att det måste finnas ett intellektuellt innehåll i kristendomen. Vad är det att tro? Som du kanske märker tror jag att många svenskar har missförstått vad "tro" innebär. Man tror att detta att kalla sig kristen kräver att man ska hålla ett stort antal dogmatiska påståenden för sanna. Ja, i värsta fall tror man att det att vara kristen är liktydigt med intellektuell harakiri. Man kanske tror att detta att vara kristen handlar om att se påvens midnattsmässa varje julnatt (och tycka att det är bra!) eller, för all del, att stänga in sig i sin egen inskränkthet i sitt eget lilla reservat. Alla dessa fenomen existerar.

VISSA SOM KALLAR SIG KRISTNA sysslar med intellektuell harakiri. Vissa kristna älskar påvens midnattsmässa (har jag hört). Vissa som kallar sig kristna är plågsamt inskränkta. Trots detta menar jag att kristen tro inte måste handla om något av ovanstående. Inte desto mindre är det bekvämt att luta sig mot sådana fenomen, och lugnt konstatera: Eftersom jag inte är sådan, är jag inte

kristen. Eftersom jag inte är sådan, så tror jag inte.

Men så enkelt är det inte, tyvärr. Många forskare menar nämligen att en av de saker som just utmärker oss människor och sålunda skiljer ut oss från andra djur är att vi har behov av att tro på något högre utanför oss själva.

Ett utmärkande drag för homo sapiens, tiderna igenom, är hennes religioner. ”Människan blev människa den dag hon reste sitt första altare”, som någon har uttryckt det. Det räcker inte med att samla pengar på hög, det räcker inte med att ha villa, Volvo och vovve – människan har behov av något mer.

NYFIKET SÖKER VI VIDARE, prövande och sökande. Och lyssnar vi riktigt noga, kan vi höra en ljus ton inom oss själva, en svag röst. Vägen till tro börjar med att vi lyssnar till den rösten. Vågar vi det? ●

LUTHER OM TRO

”Det, varvid du fäster ditt hjärta och varpå du förlitar dig, är, säger jag, i verkligheten din Gud.” Så skrev Martin Luther 1529 i sin Stora katekes. Kort därefter konstaterar han att Mammon, pengadyrkan, är hans samtids vanligaste avgud. ”Ty man skall finna högst få, som är vid gott mod och som inte sörjer eller klagar, när de inte har något utav Mammon”.

Med andra ord så menade Luther att alla människor har en tro, frågan är bara om hon erkänner det för sig själv eller inte. ”Att ha en Gud betyder att ha något varpå hjärtat helt förtröstar”.

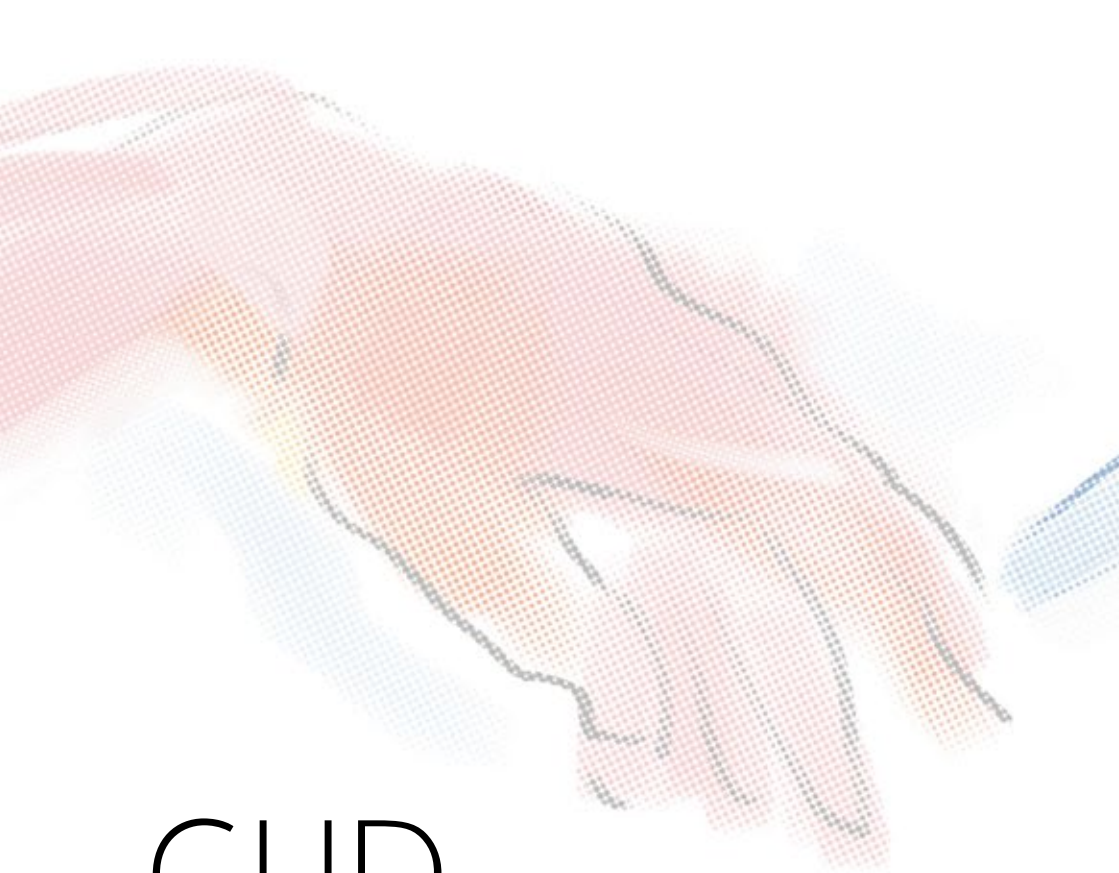
Luthers ord från 1500-talet klingar påtagligt aktuella även i vår tid. Vad är det som är centralt i våra liv? Vad tror vi på?

PAULUS OM TRO

Paulus är en av den västerländska civilisationens mest inflytelserika tänkare. Ett av Paulus favoritteman var just tron, och dess relation till olika delar av livet. Några av hans mest slagkraftiga texter handlar därför om tro, till exempel hans text om tro, hopp och kärlek i första Korinthierbrevet:

”Om jag talar både människors och änglars språk, men saknar kärlek, är jag bara ekande brons, en skrällande cymbal. Och om jag har profetisk gåva och känner alla hemligheterna och har hela kunskapen, och om jag har all tro så att jag kan flytta berg, men saknar kärlek, är jag ingenting... Men nu består tro, hopp och kärlek, dessa tre, och störst av dem är kärleken.”

I ett annat brev, Galaterbrevet, får tron på Jesus närmast revolutionära konsekvenser: ”Alla är ni nämligen genom tron Guds söner, i Kristus Jesus. Är ni döpta in i Kristus har ni också iklätt er Kristus. Nu är ingen längre jude eller grek, slav eller fri, man eller kvinna. Alla är ett i Kristus Jesus”.

GUD, vem är du?

Somliga hävdar att han finns i våra gener. Andra att han är en social konstruktion.

En del menar att han är ett hjärnspöke, påhittad för att ge klena psyken ro. Åter andra menar att han är en hon. Vem är du, Gud?

» Ett sätt att börja söka svaret på frågan är att titta i Gamla testamentet. För det är i Gamla testamentet och i den gamla israeliska kulturen som många av kristendomens och islams föreställningar om vem Gud är har sin grund.

Till exempel den revolutionära tanken att det bara fanns en Gud och inte flera (det vi i dag kallar monoteism), en märklig tanke för kulturerna runtomkring. Eller det faktum att man inte fick avbilda Gud, en för omgivningen unik idé som följdes rigoröst.

Trots alla arkeologiska utgrävningar har man än i denna dag inte funnit en enda avbild av Israels Gud. Bildförbudet var för övrigt ett drag som den tidiga kyrkan tog över men övergav på 300-talet, och som islam bevarat än till denna dag.

Den Gud vi finner i Gamla testamentet är dubbeltydig och oberäknelig, en Gud som utmärker sig genom att vara samtidigt både kärleksfull och lynnig; en Gud som är svår att förstå sig på. Denna dubbelhet i Guds väsen anser många vara en följd av monoteismen.

För kulturer med flera gudar var det enkelt att skylla det onda på något ont väsen eller någon ond gud. Det var inte möjligt för den israeliska kulturen. Det leder till tanken att det är Gud – eller Jahve som han kallas på hebreiska – som dödar och gör levande, gör fattig och gör rik. Allt, gott som ont, kommer från Jahve.

Ur detta springer det problem som alla monoteistiska religioner lider av, och som kallas teodicéproblemet. Det lyder kort: om Gud är allsmäktig och god, varför finns det då ondska? Hur ska man förklara allt det oskyldiga lidande som sker? Det är ett svårt problem för alla monoteistiska religioner.

I GAMLA TESTAMENTET är ”Den levande Guden” en vanlig benämning på Jahve. Jahve ses som en kraftfull Gud, en skapargud som vill livet, en Gud som är ”med” i det som sker. Han beskrivs i mänskliga termer, han känner glädje och sorg, ilska och hat, kärlek och medkänsla. Han talar, hör, luktar, skrattar och är personligt engagerad i folket Israel, med vilket han slutit ett förbund. Han vill ha äkta gensvar, inte bara ett rutinmässigt offrande. Till Jahves dubbeltydighet hör dessutom att betydelsen av hans namn är obekant.

I den gammalsemitiska kulturen var namnet en viktig indikation på en persons personlighet och framtida öde. Ett namn bar på mening, hade en potential som väntade på att uppfyllas. Så betyder till exempel Abraham ”fader till många” och Israel ”brottas med Gud”.

Men betydelsen av namnet Jahve är dunkel, och verkar gå tillbaka på det hebreiska verbet ”göra”. En gissning så god som någon är att Jahve skulle kunna översättas ”Den som gör att det som är till blir till”. Än en gång skulle det alltså vara skaparguden som betonas i gudsnamnet. Men det är bara en gissning; Guds namn är gömt för oss. Vilket kanske är en poäng i sig?

Gud som skaparguden är alltså ett av de drag som lyfts fram i Gamla testamentet och det är kanske inte en så dum idé. På samma sätt som vi kan ana vissa av personlighetsdragen hos en konstnär genom att titta på dennes verk, kan vi genom att uppleva skapelsen ana något om vem Gud är. Skapelsen visar på sin skapare, en personlighet som är bortanför våra bilder och schabloner av Gud. Skaparguden är större än vi kan förstå, men vi kan ana vem Gud är genom skapelsen.

Med kristendomens inträde på scenen kommer dessutom den unika tanken att denne skapargud blivit människa i människan Jesus. Gud har med andra ord blivit kropp och vandrat på jorden.

Gud som ”han”. Är det så enkelt, kan Gud ramas in i mänskliga termer? Eller

är Gud större än våra ord, större än våra personliga pronomen? Konstaterade vi inte just att det hebreiska namnet för Gud, Jahve, är höljt i dunkel?

Här har islam ett spännande uttryck, som de kristna kan stämma in i: "Gud är större". Gud är större än våra ord, större än våra tankar, ja Gud är den i vilken "vi lever, rör oss och är till" för att citera ett tal av Paulus. Gud är större. Punkt.

SÅ LÅNGT DET TEOLOGISKA. Men Gud har för de kristna, genom alla tider, varit mer än enbart det teologiska, mer än de ord, tankar och trosläror som människor kunnat formulera. Gud är för den kristne mer än lära, det är en person med vilken man kan ha en personlig relation. Så att sätta sig ned i tystnad, blunda och be – och lyssna – är kanske det bästa sättet att få svar på frågan: "Gud, vem är du?". Vågar vi det? ●

SAGT OM GUD

"En Gud som vemsomhelst kan begripa, skulle jag inte tro på."

Menahem Mendel av Kotzk

"Världen är Guds verk men människan är Guds bild. Därför finner varje människa i sig själv den spegel, i vilken hon kan lära känna Gud."

Jürgen Moltmann

"Ur storheten och skönheten hos det skapade träder bilden av storheten hos dess upphovsman fram för tanken."

Salomos vishet 13:5

"Gud är skönhet. Det är denna skönhet som ligger bakom all vänskap och all gemenskap."

Dionysios Areopagita, (500 e Kr)

"Det finns ingen plats utan Gud, det finns ingen plats utom i Gud..."

Hilarius av Poitiers, (300 e Kr)

"Gud är kärlek. Den som vill definiera honom är lik en blind som vill räkna havets sandkorn."

Johannes Klimakos, (600 e Kr)

"Han är en snabb Gud, alltid långt före oss och borta vid vår ankomst."

R. S. Thomas

"Gud är både man och kvinna och inte man och kvinna."

Rosemary Radford Ruether

Den farlige Jesus

Han styr vår tideräkning. Likaså är han huvudperson i våra högtider, jul såväl som påsk. Men vem var han? Och vilket var hans budskap?

» En del ord och uttryck tenderar att vara så ofta använda att de med tiden riskerar att bli utslitna. Om dessa ord och begrepp säger filosofen Ludvig Wittgenstein: "Ibland måste man dra ut ett uttryck ur språket, lämna in det för rengöring, och sedan kan man sätta det i omlopp". Precis så är det med namnet "Jesus".

Årtusenden av tolkningstraditioner och teologisk fernissa tenderar lätt att skymma sikten så att Jesus och hans budskap skymms. Jesus riskerar bli en ganska ointressant, omkringvandrande doktrin, en harmlös gudamänniska med fånigt amerikanskt leende. Den radikale, arge och farlige Jesus som vi möter i många av evangeliernas berättelser och som predikade liv och efterföljelse, glöms lätt bort.

FÖR DET VAR FRAMFÖR ALLT FARLIG JESUS VAR (det är ingen tillfällighet att han slutade på ett kors). Han ställde – och han ställer – obehagliga frågor. Tänk om livet inte handlar om att samla pengar på hög? Tänk om inte meningen med livet är att bara tänka på sig själv och sina närmaste, på andras bekostnad?

Ett mycket tydligt drag i Jesu undervisning handlar om att ifrågasätta det som vi i traditionell mening anser vara framgång. Tänk om livet finns någon annanstans än i Mammon, Makten och Materialismen? Tänk om livet inte är ett sofistikerat maktspel där det gäller att framhäva sig själv och trampa på andra? Tänk om det tvärtom är så att det är den minste, till exempel ett barn eller en invandrarkvinna med slöja, som har nycklarna till livet? Och inte de med makt, status och prylar? Tänk om det viktiga i livet inte är att hela tiden tänka på sig själv? Tänk om. Tänk annorlunda.

Bono Vox i rockgruppen U2 har uttryckt det väl: "Om du är kristen och inte rebell är du en ganska slätstruken person".

Ett ord som Jesus använde lite då och då var det som nya bibelöversättningen översatt med "omvänd er". Men det grekiska ordet kan också översättas "tänk annorlunda". Det tycker jag är ett bättre uttryck än "omvänd er". Tänk annorlunda! Följ inte strömmen, den breda vägen, gör inte som alla andra. Tänk annorlunda!

För det var ett annorlunda budskap han kom med, mannen från Nazaret. Ett budskap om att bemöta andra som man själv ville bli bemött, ett budskap om att prioritera barmhärtighet och omtanke om andra före ytlighet och själviskhet. Detta hans budskap får kanske sitt främsta uttryck i de berättelser ("liknelser") som han verkade älska att berätta. I dessa är det alltid den längst ned, den föraktade (till exempel Samariern) som är hjälten, och de präktiga och statusfyllda som är förlorarna.

Varför inte ta den välkända berättelsen om den förlorade sonen i Lukas kapitel 15 som typexempel. Om man läser den noggrant finns det anledning att fråga sig vem som i egentlig mening är den förlorade sonen. Är det sonen som försnillat arvet genom att leva i sus och dus, eller är det den präktige hemmavarande sonen? Det är inte helt glasklart; berättelsen är snillrikt konstruerad. Tänk annorlunda.

Tidigt, redan på 50-talet, har vi skriftliga belägg för att denne Jesus ansågs vara mer än en människa, nämligen Kristus. Ja, Paulus ger i det närmaste Jesus ett efternamn och kallar honom konsekvent för Jesus Kristus. Kristus är den grekiska översättningen av det hebreiska Messias, och betyder "den smorde".

I överförd bemärkelse skulle man kunna översätta det till kung Jesus. För Jesus var i de första kristnas ögon inte bara människa – han var också Gud. Denne Jesus hade besegrat den yttersta av människans fiender – döden – och därmed visat sig vara döden övermäktig. Jesus var Gud, han var kung, till och med över döden och ondskan.

MÅNGA AV BERÄTTELSENA I EVANGELIERNA handlar också om detta, hur Jesus är kung över såväl ondska som nöd och död. Och trots att årtusenden skiljer oss och Jesu tid, och trots att vår världsbild i dag ser mycket annorlunda ut än den gjorde då, fortsätter Jesus Kristus att fascinera och inspirera oss. Hans radikalitet, hans sätt att vända upp och ner på traditionella föreställningar, hans ständiga uppmaning till att tänka annorlunda och nytt, fortsätter tiderna igenom.

Kanske kan hans budskap få oss att inte bara följa strömmen, utan våga tänka annorlunda. Bortanför Mammon, Makten och Materialismen. ●

GUD OCH MÄNNISKA

Om nu Jesus var Guds son, hur mycket människa var han i så fall, och hur mycket Gud? Frågan blev mer och mer infekterad bland de kristna och kom att orsaka mycken splittring och mycket bråk.

Här fanns de som betonade Jesu mänsklighet och menade att han var en människa som hade blivit adopterad av Gud. Här fanns de som istället betonade Jesu gudomlighet så mycket att de förnekade att Jesus ens haft en kropp. Följden av alla dessa stridigheter blev trosbekännelsen, som vi än i denna dag läser vid gudstjänster och dop.

Huvuddelen av trosbekännelsen handlar om just Jesus och betonar både Jesu mänskliga drag ("född av jungfru Maria, pinad under Pontius Pilatus") och hans gudomliga ("uppstigen till himmelen, sittande på allsmäktig Gud faders högra sida").

Att Jesus var född och hade pinats visade att han hade haft en kropp och sålunda var helt och fullt människa, att han uppstigit till himmelen och satt på Guds högra sida visade att han även var helt och fullt Gud. Han var Jesus Kristus. Kung Jesus. Både människa och Gud.

Men den intressantaste frågan återstår: Vilken relation har du och jag till honom? Och vad betyder hans budskap för oss i dag?

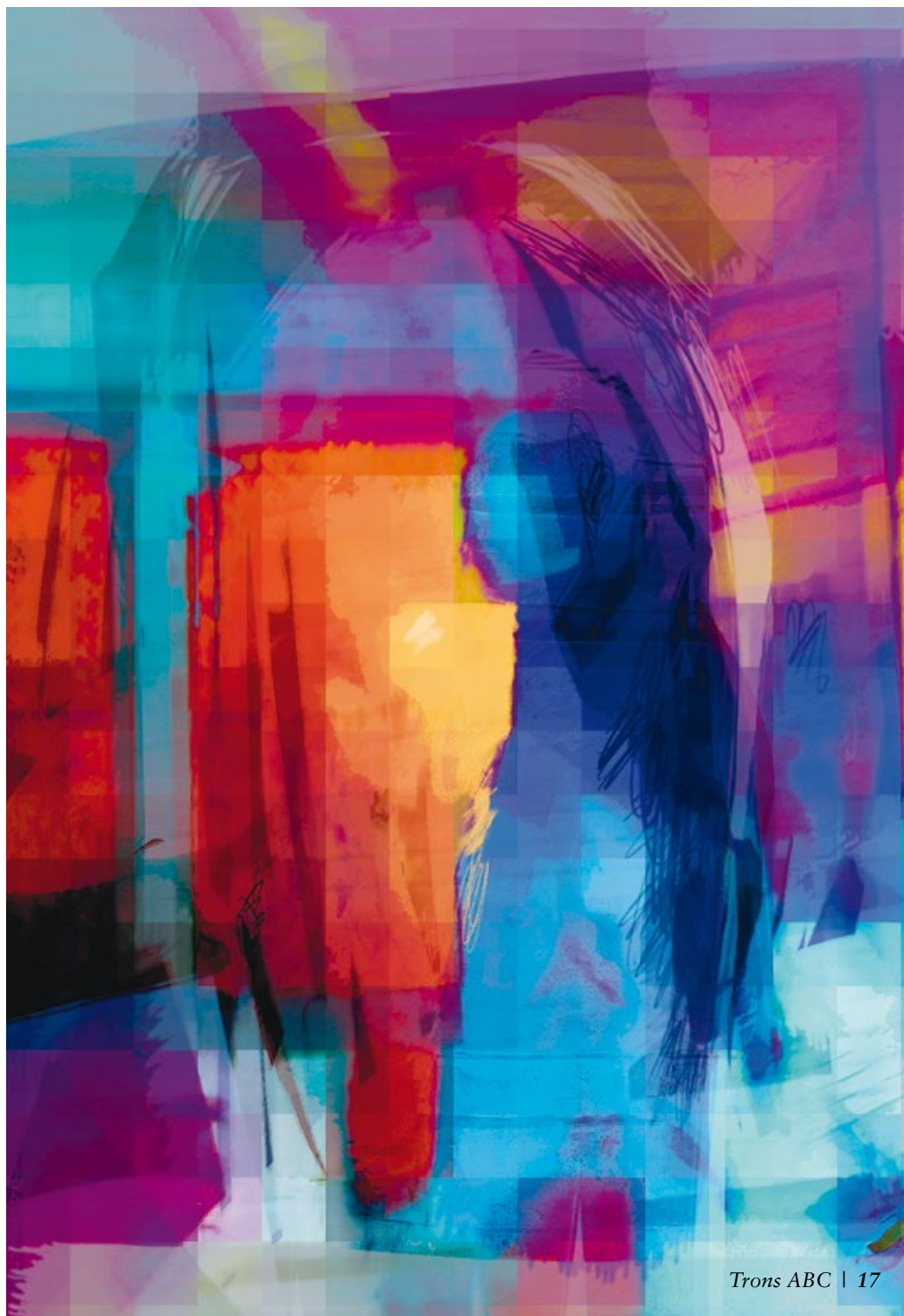
Tanken att skapelsen är mer än en lycklig slump, att livet är mer än en märklig avart i universums utkant har nog slagit många av oss. Vi har stött på något i tillvaron som når utanför den, något som verkar vara grundlagt i själva skapelsen – en helig Anda.

En helig Anda

» Många av oss har känt av Mysteriet. Vi kan ha stött på det i skapelsens skönhet, i ett konstverk, i en sång eller i en kärleksrelation – eller när vi fått barn. En erfarenhet av något som är större och visare än det våra vanliga sinnen förmedlar. En erfarenhet av Livet självt.

Kristna kallar ofta denna erfarenhet för den helige Ande. Men för att komma i kontakt med denna anda i tillvaron krävs att vi ibland stänger av allt brus vi omger oss med. Brus i form av yttre intryck, men också i form av inre tankar. ”Jag! Jag! Bara Jag-bruset!” eller ”Göra! Göra! Göra-bruset!” eller ”Prylar! Pengar! Position-bruset!” är effektiva för att hindra kontakten med tillvarons djupare skikt. Dessa brus riskerar, om de får dominera våra liv, att göra oss ytliga och erbarmliga att umgås med.

Över huvud taget kan det vara värt att ägna en stund kring vad det är som upptar våra tankevärldar. Är det positiva tankar? Är det uppbyggliga tankar, som är nyttiga för mig själv och för människorna omkring mig? Styr jag själv mina tankar, eller är det andra som styr dem?

Om vi övar oss i att stänga av det yttre och det inre bruset i en kvart varje dag så har vi stor chans att på sikt komma i kontakt med oss själva – och med den grund i tillvaron som de kristna kallar för den helige Ande.

För de första kristna var det tydligt att Gud hade blivit människa i Jesus. Det gjorde att man talade om Jesus som Guds son. Men efterhand utvecklades även tanken på den helige Ande, en tredje person i gudomen, som allmänt kom att gå under titeln ”hjälparen”. Men vem var då denne den helige Ande? Ja, det är det lite svårare att orda om; just eftersom det rörde sig om ett så diffust fenomen. Jesus själv jämförde anden med vinden, och vinden är som bekant ganska svår att greppa.

Kanske gör vi bättre i att tala om en Anda, en attityd eller livskraft som Gud lagt ned i tillvaron och som inspirerar, stöttar och utmanar oss? Denna Anda dyker upp vid de mest märkliga tillfällena i våra liv, och får oss att inse att livet är större och mer än vi tidigare anat.

Men är det bara vid dessa tillfällen som denna märkliga närvaro, som vi kan kalla för en Anda, finns i våra liv? Eller finns den där alltid, fast vi inte bryr oss om, eller ger oss tid, att titta efter den?

Polarresenären Ernest Shackleton har i en av sina böcker berättat om en av de sydpolsexpeditioner han var med om i början av 1900-talet. Han nämner en mycket märklig känsla som medlemmarna i expeditionen var med om upprepade gånger: känslan, upplevelsen, av att det var en extra medlem med i expeditionen, förutom de som faktiskt var där. En närvaro som var med under de olika strapatserna, även om den inte syntes. Diktaren T.S. Elliot hörde talas om detta, och skrev:

*”Vem är den tredje som går bredvid dig hela tiden?
Räknar jag, är det bara du och jag tillsammans
men när jag ser upp längs den vita vägen
är det alltid en till som går bredvid dig.”*

Tänk om det är så att livet är mer än det vi ser, att det finns en närvaro, en Anda, som genomsyrar tillvaron och är med på våra strapatser genom livet? En spännande tanke, som varit en självklarhet för de kristna under årtusenden, och som man gett ett namn: den helige Ande, hjälparen.

Avslutningsvis finns det en sak till som är intressant med Shackletons berättelse: under själva expeditionen berättade ingen av deltagarna för varandra om känslan av en ytterligare medlem, eftersom ingen ville riskera att framstå som en dåre. Det var först efteråt de vågade tala om det och fann att de haft en likartad erfarenhet.

Den helige Ande finns där. Det är bara upp till oss själva att våga se det. Och våga tala om det. ●

TROSBEKÄNNELSEN

På 300-talet slogs slutgiltigt fast vad de kristna trodde – Gud var en, men ändå tre: Gud, Jesus och den helige Ande. Denna grundläggande trossats uttrycktes i den så kallade trosbekännelsen.

Trosbekännelsen som kom att summera den kristna tron, fann snart sin plats i den kristna gudstjänsten – än i dag läses den till exempel vid dop och ofta i söndagens gudstjänst.

Så här lyder den:

- Vi tror på Gud Fader allsmäktig, himmelens och jordens skapare.
- Vi tror ock på Jesus Kristus, hans enfödde Son, vår Herre, vilken är avlad av den helige Ande, född av jungfrun Maria, pinad under Pontius Pilatus, korsfäst, död och begravnen, nederstigen till dödsriket, på tredje dagen uppstånden igen ifrån de döda, uppstigen till himmelen, sittande på allsmäktig Gud Faders högra sida, därifrån igenkommande till att döma levande och döda.
- Vi tror ock på den helige Ande, en helig, allmännelig kyrka, de heligas samfund, syndernas förlåtelse, de dödas uppståndelse och ett evigt liv.

Kristen tro är rörelse

Varje tid måste uttrycka sin tro på ett sätt som går att förstå i den tid som är. Men hur beskriver man kärnan i kristendomen så att vi moderna människor kan ta den till oss?

» Ökenfadern Serapion, som levde i Egypten på 300-talet, begav sig en gång ut på en pilgrimsvandring till Rom. Väl framme i Rom fick han höra talas om en välkänd, andlig kvinna som levde instängd i ett litet rum. Hon höll sig inom sina fyra väggar och gick aldrig ut.

Serapion – som ofta var ute på långa vandringar och som älskade att resa – blev upprörd. Han begav sig genast till kvinnan, öppnade dörren och sa barskt: ”Varför sitter du här?!” Hon tittade förvånad på honom och svarade: ”Jag sitter inte. Jag är på väg.”

Precis så är det med den kristna tron: den är på väg. Kristendom är en religion som inte bara har rötter, utan som också har fötter.

Att vara kristen i dag innebär inte exakt samma sak som det innebar år 1950 eller år 1850. Och framförallt innebär det inte samma sak som det innebar år 350. Vad är det då att vara kristen på 2000-talet?

När Abraham i Första Moseboken kallas att bryta upp från allt han har för att ge sig ut på en oviss vandring säger Gud, med nya bibelöversättningens ord: "Lämna ditt land" (1 Mos 12:1). Så står det inte. Skulle vi översätta hebreiskan ordagrant, så står det: "Gå till dig själv".

Judiska lärde har tolkat detta på följande vis: att vara på väg, att vara på vandring, är att "gå till sig själv". De som är stillastående – de som har exakt samma åsikter i dag som de hade för 20 år sedan och de som genast har svar på allt – dem ska man akta sig för!

De är inte på vandring, de har stannat upp. De lever inte i uppbrott, och har därför inte gått till sig själva. Andlig utveckling är att kunna skämmas för vissa av de åsikter och ståndpunkter man hade för tio år sedan.

JAG MENAR ATT DET FÖRPLIKTIGAR att tillhöra en världsreligion som första gången den nämns vid namn (i Apostlagärningarna) kallas just "Vägen". Vi som tillhör den borde med stolthet säga: "Vi sitter inte. Vi är på väg". Vi är i rörelse, vi är på Vägen. Framtidens kyrka kommer att skapas av de människor som har denna urkristna attityd med sig, en attityd där rörelse, uppbrott och nytänkande är viktigare än hierarki, titlar och makt.

Så handlar också Bibeln om människor som är på vandring. Det börjar redan i Första Moseboken: Abraham bryter upp och är på vandring, Jakob bryter upp och är på vandring, Josef bryter upp och är på vandring. Ja, sedermera bryter hela Israels folk upp och är på vandring. Även Jesus och hans lärjungar bryter upp och är på vandring, liksom Paulus.

Det är ingen överdrift att hävda att stora delar av Bibeln handlar om människor som är på väg, om människor som bryter upp. Att vara kristen är inte att vara stillastående. Kristendom handlar om uppbrott.

Därmed inte sagt att kristendomen är en religion för stirriga, rastlösa varelser som inte kan sitta still. Utan därmed sagt att det finns en existentiell rörelse i kristendomen, en uppmaning att våga tänka nytt, att våga bryta upp och vara på vandring.

Det får till följd att den kristne inte nödvändigtvis är den som går i kyrkan varje söndag. Själv går jag till exempel mycket hellre i veckomässan, som endast är en halv timme lång och som jag upplever mer avskalad och central än söndagens gudstjänst.

Den kristne är inte heller nödvändigtvis den som kan Bibeln utantill eller är insatt i de kristet dogmatiska frågornas alla detaljer. Nej, kristen är den som trots sina tvivel och frågor ändå vill tro på Gud, på Jesus och på Andan – och som i sökandet efter Gud också söker efter sig själv. Den kristne sitter inte. Han eller hon är på väg. Precis så enkelt är det. Och precis så svårt. ●

De första kristna beskrev sin gudstro på ett sätt och med ett språk som var relevant för dem. Gud var en, men ändå tre: Gud, Jesus och den helige Ande. Kanske var det svårt att förstå redan då. I dag är det i alla fall svårförståeligt, liksom det var på 1500-talet.

För att säga det med Martin Luthers ord: "Det finns inte tre olika gudar, utan vi tror att det finns en enda Gud. Om någon säger 'Det begriper jag inte', så svarar jag: Det är bra, för det är heller inte meningen att du ska förstå det!"

Det hindrar inte att varje tid måste uttrycka sin tro på ett sätt och på ett språk som går att förstå i just den tid som är.

Lennart Koskinen, biskop i Visby under åren 2003–2011, har skrivit följande trosbekännelse:

Livets Gud

Jag tror på Gud
Fadern – Skaparen
Sonen – Befriaren och
Anden – Hjälparen

Jag tror också på Människan
Guds avbild
mannen och kvinnan.

Och på Människosonen
mötet mellan Gud och människa.

Kärleken tror jag på,
och det Eviga Ljuset
som segrar över mörker och ondska.

Och på Skapelsen, Guds kropp
som vi håller på att förstöra.
Dess upprättelse vill jag kämpa för
med Guds hjälp.

Jag tror på Livet
redan före döden,
och en gång i Evigheten.
Amen.

ur Nya Lilla Katekesen, Verbum 1999

"Livet efter döden börjar i dag." "Ta din man i örat!"
"Kristendomen är en lök." Läs krönikor, frågor och svar
med biskop Sören Dalevi.

Kristen tro för nyfikna

Livet efter döden börjar i dag

Vad menar kristna händer efter döden? Någon har försökt berätta det för mig, men jag blev inte nöjd med svaret.

Kan du förklara?

Hälsningar Harald

» Jag såg på en svensk TV-deckare häromdagen, där huvudpersonen fick frågan "Vad tror du händer efter döden". Han svarade: "Det blir svart. Gardinen dras ned".

Så tror inte de kristna. Den judendom som de första kristna kom ur trodde nämligen på en uppståndelse från de döda. Det var en viktig poäng och hittade därför in i de kristna trosbekännelserna i formuleringar som "[vi tror på] de dödas uppståndelse och ett evigt liv". Som de judar de var betonade de dessutom den kroppsliga uppståndelsen, man tänkte sig alltså inte bara att personligheten skulle uppstå, utan även kroppen.

Frågan om vad som händer efter döden var svår även för de första kristna. Paulus får faktiskt frågan i ett av sina brev, frågan låter lite som din, och han har svårt att ge ett enkelt svar exakt "hur" det ska gå till. Men att det ska ske är viktigt för Paulus, och han säger till och med att om vi inte tror på uppståndelsen är vår tro meningslös.

Tron på uppståndelsen är således, enligt Paulus, en central pelare i den kristna tron; ”Gäller vårt hopp till Kristus bara detta livet, då är vi de mest ömkansvärda av människor” (Första Korinthierbrevet 15:19).

JAG ÄR DOCK RÄDD ATT MITT SVAR på din fråga kommer att lämna dig lika besviken som de svar du tidigare fått och som du inte blev nöjd med. För exakt ”hur” det går till och ”vad” som händer, ja, där lämnar såväl den judiska som den kristna traditionen oss i sticket. ”Himlen” och ”paradiset” blir symboler som inte direkt specificeras.

Faktum är att många judiska och kristna tänkare tvärtom betonat att man ska avhålla sig från att spekulera kring vad som sker efter döden, och de betonar istället att man ska fokusera på livet här och nu. Himmelvei är något vi skapar här på jorden, inte något vi svärmar efter i livet efter döden.

Sett ur det perspektivet är såväl himmel som helvete något vi kan förstå genom att betrakta de himlar – och de helveten – vi skapar här på jorden. Himmelvei är enligt detta perspektiv något som startar här på jorden, och det är vår uppgift som människor att göra vad vi kan för att det ska uppträda redan här i tiden.

UNDER VISSA PERIODER har drömmen om himmelvei blivit så stark att den gjort att människor flytt ett ansvarstagande här och nu för att istället svärma över det kommande. Då hamnar man lätt vilse. Selma Lagerlöfs roman Jerusalem är en bra beskrivning av en sådan religiositet. Knutbyförsamlingen är ett liknande, nutida, exempel. Alltför mycket spekulation och alltför mycket svärmande kan på så sätt leda oss vilse; göra oss förvirrade.

Därför skulle jag säga att livet efter döden börjar i dag. Vilket inte hindrar att jag även tror på en himmel efter döden; det blir inte svart. Tvärtom, gardinen dras upp och ljuset kommer in. ●

Kristendomen är en lök

Sören, vad är egentligen det mest centrala i kristendomen?
Var det att Jesus dog och uppstod på tredje dagen? Varför måste
han i så fall göra det?
/Kristina

» Frågan kring vad som är det centrala i kristendomen är trixigare att svara på än vad man i förstone kan tro. Det finns nämligen ingen annan världsreligion som är så fokuserad vid trosbekännelser och dogmer än vad kristendomen är.

Det gör det så mycket svårare att svara på vad kärnan i kristendomen är – just eftersom det finns så många olika trosbekännelser och så många olika dogmer. Ibland brukar man säga att kristendomen är som en lök – den har ingen egentlig kärna, utan snarare flera lager, och ju fler lager man tvingas ta bort, desto mer gråter man...

Men visst är det centralt att Jesus dog och uppstod på tredje dagen, som du skriver. Det ser man inte minst på hur stor del av evangelierna och breven i Nya testamentet som kretsar kring just detta. Kristendomen är en personkult, med Jesus i centrum. De första kristna kallade sig för Vägen, och namnet "kristendomen" var ursprungligen en nedvärderande benämning på de Jesustroende. Men det var ju en bra nedvärderande benämning, som visade vad rörelsen handlade om, eftersom Jesus ju var och är så central i kristendomen.

MEN VARFÖR VAR JESUS TVUNGEN ATT DÖ, varför är det så centralt i evangelierna? För att förstå det måste man förstå vad som var centralt i judendomen på Jesu tid; kristendomen uppstod ju ursprungligen som en rörelse inom judendomen.

Så är till exempel påskan ursprungligen en judisk högtid, som firas till äminnelse av befrielsen från slaveriet i Egypten. Påskan är en så central händelse i såväl judendom som kristendom, att de båda religionerna

stundtals har kallats för ”påskreligioner”; ingen annan högtid har sådant utrymme vare sig i Gamla eller Nya testamentet.

Den kristna påsken kretsar som bekant kring händelserna om Jesu död och uppståndelse, som ju utspelar sig under en judisk påsk. Den kristna nattvarden instiftas sålunda inom ramen för den judiska högtiden; det bröd som bryts och den bägare som dricks är ursprungligen en del av en judisk påskmåltid.

Flera judiska symboler och tankefigurer tas på så sätt direkt eller indirekt över av de kristna. Så liknas till exempel Jesus vid flera tillfällen vid ett påskalamm i Nya testamentet, en symbol som direkt är hämtad från det påskalamm som enligt Andra Moseboken offrades för att dödsängeln skulle ”gå förbi” de judiska husen. ”Gå förbi” på hebreiska är pesach, som i sin tur ligger till grund för det svenska ordet ”påsk”.

DET PÅSKALAMM SOM RÄDDADE JUDARNA från döden, kom på ett symboliskt plan att överföras på Jesus, som blev det påskalamm som räddade de kristna från döden. Och det är tankefiguren kring att Jesus dör och uppstår på påsk – genom hans död får vi nytt liv.

Livet vann, dess namn är Jesus. Dödens makt är för evigt bruten. Det var – och det är – de kristnas hemlighet. ●

Bokstavstolkning = missförstånd

Kan man vara kristen utan att tro på skapelseberättelsen?
/Bea

» Du är inte helt ensam om att ställa denna fråga, Bea! Redan på tvåhundralet efter Kristus skrev Origenes, en av de allra första kristna teologerna, följande text om skapelseberättelsen:

”Vilken människa med förstånd kan tro att första, andra och tredje dagen, kvällen och morgonen, fanns utan sol måne och stjärnor? Och att första dagen var som den var utan stjärnor och himmel? Och vem är så galen att han tror att Gud såsom en lantbrukare anlade ett paradiset i Eden i öster... Nej, om det sägs om Gud att han på kvällen gick omkring i paradiset, och om Adam att han gömde sig under ett träd, så tror jag inte att någon tvivlar på att allt detta på ett bildligt sätt antyder vissa mysterier”.

Att tolka skapelseberättelsen bokstavligt kunde alltså redan under antiken ses som något märkligt.

Din fråga kan därför, med Origenes kommentar i bakhuvudet, formuleras om: "Kan man vara kristen om man tror bokstavligt på skapelseberättelsen?". Och jag skulle på denna fråga svara att, nja, det kanske man kan, men man missar ju hela poängen med berättelsen. För skapelseberättelsen är inte skriven, och inte tänkt, att tolkas bokstavligt. Den önskar inte berätta hur det gick till – den önskar berätta vem som gjorde det (Gud), och den söker framförallt kommunicera en teologi. Den vill "på ett bildligt sätt antyda vissa mysterier" för att tala med Origenes.

Läser du texten noga kommer du till exempel att lägga märke till ett antal sjutal i skapelseberättelsen. Och sju är det heliga talet, något som symboliserade perfektion. Därför skapar Gud världen på sju dagar, och därför står orden "och Gud såg att det var gott" sju gånger i texten (fast inte sjunde gången, då står det, för att markera poängen extra tydligt, "Och Gud såg att det var mycket gott").

SKAPELSEN ÄR SÅLEDES GOD, ja mycket god, skapad av en god Gud. Detta bröt med många andra skapelseberättelser från den här tiden där skapelsen var ett resultat av en blodig kamp.

En annan markering som vi i dag lätt missar är att Gud skapar människan "till sin avbild". Varje människa har således spår av Gud i sig. Detta var en radikal och ny tanke, som faktiskt ligger bakom tanken om alla människors lika värde – något som historiskt sett inte är någon självklarhet. När den amerikanska självständighetsdeklarationen skrevs av Thomas Jefferson år 1776, betonades det att "alla människor är skapade lika", och det är faktiskt direkt kopplat till skapelseberättelsen.

SÅ, JA, MAN KAN VARA KRISTEN utan att "tro" på skapelseberättelsen, och judar och kristna har gjort så under årtusenden. Att tolka texten bokstavligt är i detta fall att missförstå den – den vill visa på en verklighet bortom texten. Det var Origenes poäng. Det var Jeffersons poäng. Och det är även min poäng. ●

Ta din man i örat!

Min man och jag är lite oense. Jag vill gärna läsa Bibelns berättelser för våra barn, men han tycker det är bättre att de själva senare i livet väljer om de vill eller inte vill läsa dem. Vad har du för kommentar?

Ewa

» Jag tycker du ska ta din man i örat!

För Bibeln är inte en bok man läser för barn primärt av religiösa anledningar, utan av kulturella anledningar. Det finns nämligen ingen bok vars berättelser det är viktigare att känna till för att på djupet kunna förstå konst, litteratur, film eller andra kulturuttryck i en västerländsk kontext.

Att inte få med sig Bibelns berättelser ut i livet är att gå ut i livet obildad. Varannan tavla av Rembrandt blir omöjlig att förstå, de många bibliska allusioner som finns hos författare som Torgny Lindgren, John Steinbeck eller Kerstin Ekman likaså, vi ska inte tala om filmen eller musiken. Bibelns berättelser är helt enkelt ett livstolkande språk, som behövs för att förstå det samhälle och den kultur vi lever i. Detta gäller oavsett om man är ateist eller religiös.

Detta var också skälet till att bibelberättelserna under många år var så viktiga i den svenska skolundervisningen. Bibelberättelserna är även i dag viktiga i skolan, men inte alls på samma sätt som det varit tidigare. Det medför att det i större utsträckning blir hemmets ansvar att föra vidare det kulturarv som bibelberättelserna de facto är. Därför tycker jag att man som förälder ska läsa bibelns berättelser för sina barn.

EFTERSOM BIBELTEXTEN I SIG kan vara svår att förstå för barn, finns det olika sorters barnbiblar att tillgå. För lite äldre barn finns till exempel Ylva Eggehorns *En vän från himlen*, för lite yngre (till exempel den som själv just lärt sig läsa) finns läsa-lätt-bibeln *Deyngstas bibel*. För tonåringar finns till exempel serieromanen *Stora seriebibeln* av Jeff Anderson och Mike Maddox. Och det finns en drös andra.

Gå till din lokala församling, och be dem om tips. Ofta delar de dessutom ut barnbiblar gratis.

Men bibelberättelserna är inte bara viktiga för att förstå kulturarvet. Bibelberättelserna är också viktiga existentiella speglar för barn, i vilket barnet kan spegla sina egna upplevelser av livet.

Vem har inte, likt Kain, känt sig förfördelad gentemot ett syskon? Vem kan inte, likt Hagar, känna igen sig i att inte få vara med? Och hur många barn känner sig inte, likt Isak, offrade på karriärens altare? Bibelberättelserna erbjuder på så sätt ett livstydande språk, berättelser som handlar om livet. För är det inte det som utmärker bra berättelser, att de på något sätt handlar även om mig?

MIN POÄNG ÄR SÅLEDES att det finns så många fler skäl att läsa Bibeln än strikt religiösa. Vilket inte hindrar att man kan läsa Bibeln också av religiösa skäl.

Så – efter att du tagit din man i örat, tycker jag du ska gå och läsa en bibel för ditt barn. ●

Kan man vara rasist och kristen?

Kan man säga att det finns grund och stöd i Bibeln för att bekämpa rasism och främlingsfientlighet? I Bibeln finns några texter som enligt min uppfattning visar att vi inte kan kalla oss kristna och samtidigt vara främlingsfientliga.

Mvh, Gunnar

» Låt oss börja med basic: Bibeln består av 77 böcker nedskrivna under mer än tusen år. "Bibel" är det ord som ligger till grund för svenska ordet "bibliotek". Gå in på ett bibliotek, välj ut en hylla med 77 böcker bredvid varandra, och du kommer att finna ganska så olika böcker på den hyllan.

På samma sätt ryms i Bibeln de mest olika typer av texter och genrer. Och i det bibliotek som Bibeln är ryms, precis som du är inne på, ganska många texter i ganska så många böcker om att ta vara på främlingen i landet, att ta hand om de svaga, att bry sig om andra, att ta hand om änkan och så vidare. Texter som jag skulle vilja säga är grundläggande för vad det är att vara kristen, och som under stora delar av kyrkans historia också varit det. De är så pass många och så frekvent förekommande att man kan kalla dem konstituerande.

SAMTIDIGT MÅSTE VI VARA ÄRLIGA. Det finns i detta bibliotek, som till sina äldsta nedskrivna delar är över 3 200 år gamla, också andra texter. Texter om att inte beblanda sig med "Den Andre". Texter som ser ner på "Den Andre". I vissa enstaka fall även texter om etnisk rensning. Och dessa texter har under vissa historiska perioder använts för att legitimera övervåld mot och förtryck av andra.

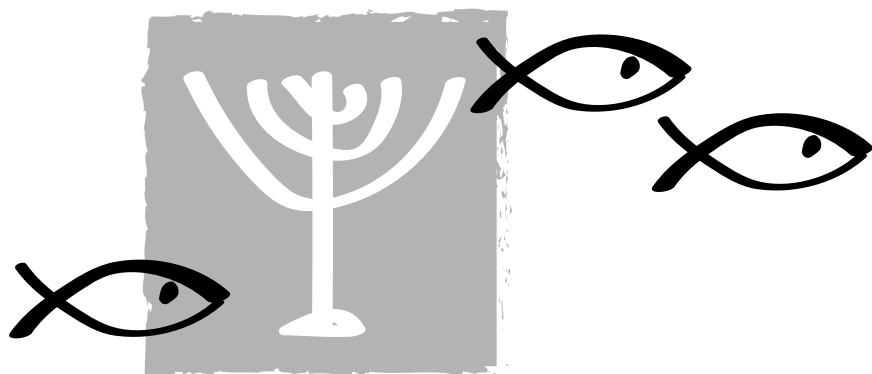
Så legitimerades till exempel slaveriet i Amerika med bibelord. Samtidigt som slaveriets motståndare i Amerika legitimerade sitt motstånd mot slaveriet med bibelord. Det handlar med andra ord om vilka bibelord man väljer att tolka och hur man tolkar.

Ett annat sådant tråkigt kapitel i kyrkans historia är hur Bibeln använts för att förfölja judar. Enstaka bibelord klipptes ut ur sitt sammanhang och användes sedan för att motivera förföljelse av judar – trots att Bibeln på mängder av ställen säger att judarna är Guds folk. Men genom att blunda för alla dessa bibelställen, och istället lyfta fram några enstaka exempel på motsatsen, kunde man legitimera pogromer och judehat.

Ett annat nutida exempel rör frågan om kvinnliga präster. Genom att ta några få bibelord av Paulus och rycka dem ur sitt historiska sammanhang, fick man "Bibeln" att "vara emot" kvinnliga präster. Att samme Paulus vid upprepade tillfällen sade saker som tydligt tydde på motsatsen valde man att bortse ifrån.

Det är därför det är så viktigt att reflektera kring vilka texter som lyfts fram och vilka texter som väljs bort, samt hur man sedan tolkar dessa texter. Vad säger den tolkning jag gör av Bibeln eller ett enstaka bibelställe om mig själv, och vilka konsekvenser får min bibeltolkning för andra? Det handlar om att ta ansvar för sin bibeltolkning.

MEN FÖR ATT SVARA PÅ DIN FRÅGA: Jo, jag tycker liksom du att man inte kan vara främlingsfientlig och kristen. Allt vad vi vill att andra ska göra mot oss ska vi också göra mot dem. ●

Jo, Gud är med oss — ÄVEN NÄR ALLT ÄR JOBBIGT

Jag skulle vilja att du Sören redovisade din syn på teodicéproblemet, det vill säga möjligheten att tro på en allgod och allsmäktig Gud när så mycket talar emot detta.

Med vänlig hälsning, H L

» Teodicéproblemet betyder att Gud (på grekiska Theos) förklaras rättfärdig (på grekiska dikaios). Själva ordet teodicé antyder alltså att Gud anklagas för någon sorts brott, och därför behöver försvaras och förklaras rättfärdig. Och detta är teodicéproblemet i ett nötskal: om Gud har all makt, och om Gud är god, varför sker då så mycket ondska, och varför tillåter Gud att det sker? Hur förhålla sig till att livet gör oss illa?

Tyvärr är detta ett problem som är relativt lätt att uttrycka i ord, men som är betydligt svårare att ge ett bra svar på. Faktum är att just tystnad har varit ett av de vanligaste förhållningssätten till teodicé. Denna hållning menar att det inte går att förstå detta problem med mänskligt språk.

Den judiske författaren och nobelpristagaren Elie Wiesel (som överlevde Auschwitz) uttrycker denna hållning väl: "Tystnad är inte alltid frånvaro av ord; tystnad är även närvaro bortom ordet. Allt beror på tystnadens kvalitet, på dess täthet."

Guds svar på lidandets varför är enligt denna hållning därför inte att söka i ord eller logiska förklaringar, utan snarare i att det inte går att förstå. Gud har inte lovat att livet ska vara enkelt, men han har lovat att vara med oss, som en "närvaro bortom ordet". Gud är större, och vi människor kan inte förstå helheten.

Men den vanligaste hållningen brukar vara att försöka försvara Gud. Man brukar då ta till olika typer av metaforer. Jag läste för länge sedan en religionsfilosofisk kurs i Uppsala som hette just Lidandets mening. Där hävdade en av filosoferna vi läste att "En försöksapa i en bur förstår inte att de hemiska tester han utsätts för fyller en högre funktion".

Problemet var bara att i samma kurs gick en man som led av svår panikångest, och som blev ypperligt provocerad av denna religionsfilosofiska spetsfundighet. Och det är just detta som (ofta) blir problemet med de många olika försöken att "försvara" Gud: den enskilda människan lider existentiellt, och intellektuella svar på lidandet blir lätt kränkande. Det var nog detta som fick Balzac att utropa: "Om ni finner någon som har löst lidandets problem, sänd honom till mig så skall jag strypa honom".

ETT ANNAT VANLIGT SÄTT att svara på teodicéproblemet brukar vara att skylla på människans fria vilja (och visst är den fria viljan ansvarig för mycket; men tyvärr inte allt), eller att vi människor inte ser helheten och det som till synes ser illa ut i det stora perspektivet inte är det (som försöksapan i buren).

Jag har själv svårt för dessa, ofta krampaktiga intellektuella försvar för Gud, och bottnar själv i en hållning närmare Elie Wiesels: Gud har inte lovat oss att livet ska vara enkelt, men han har lovat att alltid vara med oss. Även när livet känns för djävligt. Kanske speciellt just då.

EN SAK ÄR SÄKER; ingen människa lever ett så enkelt liv att hon inte ser problemen med att leva. Livet är orättvist. Sjukdomar, olyckor och hemskheter drabbar orättvist.

Det är ingen tillfällighet att den vanligaste genren i Psaltaren i Bibeln är just klagopsalmen: "Varför, Herre, står du långt borta och håller dig dold i tider av nöd?" (Ps 10:1). De orden skrevs ned för 2 500 år sedan. De hade lika gärna kunnat vara skrivna i dag. ●

Tonårstjejen som blev världskändis – vem var hon?

För mig är Jesus mamma Maria en orädd och aktiv person, en kvinna som förkroppsligar mänsklig omsorg. Inom den katolska kyrkan har hon ju stor plats men i våra kyrkor märks hon knappt. Vad kan du berätta om henne, vem var hon?

Hälsningar Åsa

» Från början verkar berättelsen om Maria ha varit okänd. I de allra äldsta skikten av Nya testamentet, Paulus brev, nämns hon till exempel inte alls. Hos Markusevangeliet, det äldsta av evangelierna, omnämns hon i förbifarten, men det är inte mer än så. Det är således i de senare skikten av Nya testamentet, hos evangelisterna Matteus, Lukas och Johannes som Maria förekommer, och speciellt är det i födsloberättelserna hos Matteus och Lukas som hon har en viktig roll.

Och visst är det, som du skriver, något speciellt med Maria. Hon förkroppsligar på många sätt Guds agerande. I Gamla testamentet

framstår Guds val av personer ofta som obegripliga. Gud väljer hellre det svaga före det starka, hellre det oväntade än det väntade. Så när Guds son kommer till världen sker det inte genom en ståtlig drottning i ett förnämmt kungapalats, utan genom en vanlig judisk tonåring (man trolovades i 13-årsåldern, och Maria har just blivit trolovad med Josef när hon blir gravid).

GUD VÄLJER OBEGRIPLIGT och genomför det omöjliga, och det blir möjligt genom att personer som Maria vågar säga ja. Och får vi tro Lukas föder hon dessutom i ett enkelt stall, en rejäl motsats till kungapalatset. Det är som om Gud vill säga något.

Maria framställs som den exemplariskt troende, som lyder och fogar sig i vad Gud säger till henne, ja, hon är närmast ett ideal för de kristna att ta efter. Din fråga gäller dock vem hon var. Och ska vi vara riktigt ärliga, kan vi inte säga något säkert om det (på samma sätt som det är svårt att säga något riktigt säkert om någon av personerna i evangelierna). Men man kan ju göra ett försök, och det försöket får göras utifrån den information som evangelisterna ger oss.

För det första: hon bor i Nasaret, i norra Israel, tillsammans med sin man Josef. Det var en perifer del av Israel, som i sig var en perifer del av det romerska imperiet. Lite som att vara född i Nössemark. Kan det komma något bra därifrån undrar man nog om man sitter i Bryssel? Bonnläpp, med andra ord. Josef förekommer dock bara i födsloberättelserna, sedan är han märkligt nog borta. Blir Maria änka? Troligen. För det andra: Lukas skildrar att Maria och Josef offrar två duvor i Jerusalems tempel när Jesus har fötts. Av det lär vi oss två saker: de är fromma människor (annars hade de inte rest ända till Jerusalem för att göra detta) och de är relativt fattiga (annars hade de offrat något mer än två duvor när de nu gjort denna långa resa).

En av de få berättelser som Markusevangeliet har om Maria är intressant: där berättas hur Maria söker upp Jesus och är orolig för honom, är han rentav från sina sinnen? Detta visar på ett tredje drag: det var nog inte helt enkelt att vara mor till Guds son.

Under århundradena som följde blev Maria alltmer upphöjd i kyrkan. Det utvecklades till och med en egen lära om Maria, "Mariologi". Men poängen med Maria, det som gör henne så speciell, är ju just att hon till det yttre inte har något att stoltsera med. Hon är en alldeles för ung och oerfaren tonåring från en perifer del av det dåvarande romerska riket.

Och det är just detta som gör henne så intressant: att Gud väljer obegripligt och att Gud föredrar det oväntade. För i Guds ögon är det i det perifera och det till synes obetydliga som det intressanta sker. ●

Så blir Bibeln lättläst

Jag såg att du i höst ska hålla en kurs om vad Bibeln är för bok. Jag undrar verkligen varför Bibeln anses så viktig? Har försökt att läsa den men gett upp, det är mest en massa namn och obegripligheter.
/Sven

» Ja, Bibeln är en svår bok! Inte minst om man försöker läsa den som en vanlig bok, det vill säga läsa den från början till slut. Många är de som kan vittna om att de med friskt mod börjat läsa med just intentionen att läsa från början till slut, för att sedan stranda i allmän tristess någonstans i början på Tredje Moseboken. Och då har de gett upp efter att ha läst två eller tre av bibelns 77 böcker. Så ska man alltså inte läsa Bibeln!

JAG SKULLE RÅDA DIG ATT LÄSA BIBELN i urval istället. Ordet bibel betyder böcker, och det är samma ord som vi har i ordet bibliotek. Bibeln är som en hylla på biblioteket, som består av 77 mycket olika böcker, tillkomna under över ettusen år.

De äldsta delarna är i sin skriftliga form förmodligen så gamla som från år 1200 före Kristus, medan de yngsta är från 100-talet efter Kristus. På denna hylla ryms lagsamlingar (Tredje Moseboken), vishetstexter (Ordspårboken), existentiella texter om lidandets varför (Job), kärlekslyrik (Höga Visan), berättelser om Jesu liv (evangelierna) samt ett gäng brev. För att bara nämna några av alla de genrer och böcker som finns i det bibliotek som är Bibeln.

Men varför är det en så viktig bok för kristna? Jo, de första kristna var judar. Och judendomen är en bokreligion. Tidigt blev det därför viktigt även för de kristna att läsa det som var deras bibel, det vill säga

Gamla testamentet. Nya testamentet fanns ju inte då, utan kom att skrivas ned senare. (Faktum är att först år 367 bestämdes slutgiltigt vilka böcker som skulle finnas med i Nya testamentet). Det gör att grunden till allt de kristna tror och lever efter på ett eller annat sätt har sin grund i Bibeln. Men tanken är inte att man ska plöja svåra texter man inte förstår. Det är bättre att börja i de enklare texterna, för att sedan dyka ned i de svårare (om man vill).

HUR SKA MAN DÅ LÄSA BIBELN om man är nybörjare och inte vill fastna i träsket av en massa namn och obegripligheter?

Jag skulle läsa Första Moseboken, Andra Moseboken kapitel 1-20, sedan skulle jag hoppa till något evangelium, till exempel Lukas. Till detta skulle jag ta några bra kommentarer till hjälp.

Till Första Moseboken skulle jag besöka ett bibliotek eller antikvariat och ordna hem till exempel *Brottas med änglar* av Naomi Rosenblatt eller *Ursprunget* av Bo Johnson.

Till andra Moseboken skulle jag ta Göran Larssons bok *Uppbrottet: Andra Moseboken i judisk och kristen tradition*. Sedan skulle jag läsa något av evangelierna, till exempel Matteus, och tillsammans med Matteus skulle jag till exempel läsa *The Theology of the Gospel of Matthew* av Ulrich Luz.

HEMLIGHETEN MED ATT LÄSA BIBELN är nämligen att man behöver hjälp på vägen. Texterna är så gamla, och tillkomna i en tid så fjärran från vår egen, att vi själva lätt missar vad de vill säga.

Läser du dessa tre bibelböcker, tillsammans med dessa kommentarer, så tror jag inte att du kommer att tycka att Bibeln är tråkig längre. Du kommer som en bonus dessutom att få en helt annan förståelse av västerländsk kultur; litteratur, konst, film och så vidare. Sedan är det bara att gå vidare till de återstående 74 bibelböckerna. För har man väl börjat läsa är det svårt att sluta. Jag lovar. ●

”Stundtals är Jesus riktigt uppkäftig”

Jag såg påvens tips om hur man blir lycklig. I ett av råden menar han att vi bör vända andra kinden till om vi möts av hat, våld och ilska. Det där att vända andra kinden till har jag alltid tyckt varit knepigt. Menas det att man hela tiden ska förlåta och acceptera vad som helst? Det är väl också viktigt att stå upp för sig själv och sätta tydliga gränser?

Hälsar och undrar Maria

”Ni har hört att det blev sagt: Öga för öga och tand för tand. Men jag säger er: värj er inte mot det onda. Nej, om någon slår dig på högra kinden, så vänd också den andra mot honom.”

Jesus i Mattusevangeliet 5:38

» Det är förmodligen dessa Jesusord som påven har i bakhuvudet när han ger sitt råd. Och du är inte ensam om att undra; är detta möjligt? Och om det är möjligt, är det önskvärt?

Jag kan hålla med den judiske teologen Jacob Neusner när han kritiserar just dessa Jesusord: Det judiska folket om något vet konsekvensen av vad som sker när alla runt omkring en vänder andra kinden till. Undfallenhet mot ondskan är tvärtom ofta en del av ondskans väsen, konstaterar Neusner.

Att slå någon på kinden ansågs på denna tid vara ett uttryck för en grov kränkning. Att vända vänstra kinden till skulle naturligtvis kunna ses som ett radikalt, pacifistiskt motstånd, men vad göra om personen i fråga slår ännu hårdare på den vänstra? Hindrar jag inte ondskan i sin linda, är det fara för att personen ifråga går vidare och hugger ned min granne som Neusner påpekar. Vill Jesus att vi ska vara ryggradslösa och mjäkiga?

Men för att försvara Jesus (och påven); det är nog inte nödvändigtvis detta Jesus adresserar i sin kända bergspredikan, som orden är hämtade från. Nyckeln till bergspredikan finns i slutet av den, i Matteus 7:12, den gyllene regeln, där Jesus säger: "Allt vad ni vill att människorna skall göra för er, det skall ni också göra för dem". Bete dig juste mot andra, så är chansen stor att de betar sig juste mot dig.

OCH JAG KAN DELVIS HÅLLA MED PÅVEN om att vi nog blir lyckligare om vi övar oss på att inte hela tiden irritera oss över vår medmänniska (för våra medmänniskor kan ju allt som oftast vara irriterande, det är ju en sådan tur att vi själva finns!). Ibland mår vi nog rentav bra i att finna oss i en oförrätt, och vända vänstra kinden till. Det är en viktig princip i bergspredikan, och en bra attityd att ha med sig. Samtidigt är det som du säger viktigt att stå upp för sig själv; något som Jesus själv ofta gjorde med besked. Vissa människor vill oss illa och vi har all rätt att försvara oss, precis som Jesus själv gör i evangelierna. Stundtals är Jesus riktigt uppkäftig mot dem som är ute efter honom; där vänder han sannerligen inte andra kinden till.

Att vara mjälig och ryggradslös är alltså inte vad Jesus är ute efter. Därför skulle jag säga att det är en attityd snarare än en bokstavlig tolkning Jesus efterlyser: vedergällning till varje pris är inte önskvärt. Den attityden hindrar inte att det är rätt och riktigt att vi står upp för oss själva, och att vi står upp för våra medmänniskor.

PRINCIPEN ÄR: Allt vad ni vill att människorna skall göra för er, det skall ni också göra för dem. ●

En lightversion av judendomen?

Jag undrar varför Jesus måste komma och skapa en ny religion?
Bästa hälsningar, Marie

» Ja, man kan fråga sig varför kristendomen blev en egen religion! Den började ju som en judisk reformrörelse, startad av en jude med tolv judiska lärjungar. Läser man evangelierna noga så ser man vidare att Jesus bar judisk bönemantel (Markus 6:56/Matteus 9:20) på samma sätt som judar än i dag bär bönemantlar, så kallade tallit. Och vi kan ge oss den på att han generellt följde judiska matlagar, inga räkcocktails eller skinkmackor där inte. Jesus presenteras således i de tre synoptiska evangelierna som en typisk jude som primärt vänder sig till judar. Faktum är att han till en början inte ens ville ha med icke-judar att göra (Matteus kapitel 15:21-28).

Men det blev trots detta bland hedningar som du och jag som kristendomen fick framgång, inte bland judar. En sorts ”judendomen light” för hedningar. I kristendomen fanns nämligen flera av de judiska drag som gjorde judendomen attraktiv i antiken (till exempel tio Guds bud – vem håller inte med om essensen av det som står där?), samtidigt som man slapp mycket av det som uppfattades som svårt med judendomen (läs: omskärelse av män samt mat- och sabbatslagarna). Forskarna är lite oense kring hur det gick till, men kristendomen gick från att vara en förföljd sekt (de flesta såg nog den lilla judiska rörelsen som just en sekt) till att bli officiell statsreligion i romarriket på bara 300 år.

UTIFRÅN DETTA BÖR MAN FRÅGA SIG; är kristendomen verkligen en ny religion eller är den bara en fortsättning på och breddning av judendomen? En judisk reformrörelse, med andra ord? Jag tror att det är så vi ska se kristendomen, och så ser även en av de första kristna tänkarna, Paulus, det. Han liknar i Romarbrevet kristendomens relation med judendomen vid en kvist som blivit inympad på det ”träd” som judendomen är. Judendomen är så att säga grunden, det träd på vilket de kristna sedan blivit inympade. Sett ur det perspektivet är kristendomen inte en ny religion utan en variant av och fortsättning på judendomen.

Dock har kristendomen ett antal särdrag som tydligt skiljer den från judendomen. Hit hör inte minst tanken att Gud blivit människa i Jesus (det är för övrigt en unik tanke bland världsreligionerna, detta att Gud skulle ha blivit människa). De första kristna menade vidare att Jesus genom sin död och uppståndelse banat vägen till Gud inte bara för judar, utan för alla folk.

Ett annat särdrag som gör kristendomen till en världsreligion i sin egen rätt är treenighetstanken, att Gud är tre personer i en gudom: fader, son och helig ande. Inget av detta känner vi igen från judendomen.

SÅ SVARET PÅ DIN FRÅGA är att kristendomen i dag räknas som den största av världsreligionerna, men att den är en religion med mycket tydliga rötter ned i den religion den kom ifrån, judendomen. En ny religion, men ändå inte. Judendomen light. ●

BOKTIPS FÖR DIG SOM VILL VETA MER:

- The Misunderstood Jew: The Church and the Scandal of the Jewish Jesus
av Amy-Jill Levine

- The Jewish Annotated New Testament
(utgåva av Nya testamentet på engelska, men med judiska kommentarer kring allt det judiska i Nya testamentet, som visar sig vara ganska så mycket)

Kristen, troende eller religiös

Jag funderar kring begreppet "att vara religiös". Vad innebär det om man tänker bort maktstrukturer och politik? Vad är skillnaden jämfört med "att vara troende", "att vara troende kristen", "att vara kristen", "att vara andlig"? Att vara religiös klingar inte alltid OK?
Varma hälsningar Maria

» Ja, detta är en fråga du inte är ensam om. Inte minst är detta en fråga som engagerat religionsforskare, och som hittills har resulterat i över 250 (!) olika religionsdefinitioner. I kärnan av detta ligger frågan: Vad är det att "tro" på något? Och detta har många människor i norra Europa missförstått å det gruvligaste, med resultatet att många här uppe inbillar sig att "tro" handlar om att hålla vissa påståenden för "sanna".

LÄSER VI BIBELN, som är skriven på hebreiska (Gamla testamentet) och grekiska (Nya testamentet), används där begreppen "emuna" (hebreiska) och "pistis" (grekiska) för ordet "tro". Men inget av dessa ord (emuna eller pistis) betyder "tro" i betydelsen att hålla vissa påståenden som "sanna". Snarare betyder dessa ord "tillit", "trohet", "att ha något att hålla sig till". Att tro, att vara religiös, är att ha sin tillit till något.

Min nioåriga dotter har till exempel en tilltro och en tillit till mig, hon litar på mig. Det är precis den tilliten som de bibliska begreppen handlar om. Att tro innebär alltså inte att till exempel bokstavligt tro att Gud skapade världen på sju dagar (och att världen därmed skulle vara 5777 år gammal) – det är inte det "tro" handlar om. Men för många har orden "att vara religiös" fått klangen av att tro saker på det sättet; att vara lite småknäpp.

Man "är religiös" i Knutby, medan själv "så tror jag på mitt eget sätt". Att vara troende har fått underbetydelsen av att vara märklig, att vara

fundamentalist. Men att ”tro på mitt eget sätt”, att ha sin tillit och sin tilltro till något som är större, utanför sig själv, det är just det som ordet ”pistis” på grekiska betyder.

Så varje gång du läser i Nya testamentet att Jesus säger ”gå, din tro har hjälpt dig” kunde det lika gärna översättas ”gå, din tillit har hjälpt dig”. Och notera att de människor som Jesus säger detta till ofta är personer som inte vet ett skvatt om honom eller om kristen tro (de kan med andra ord inte ”tro” på Jesus i betydelsen att de håller påståenden för sanna om honom, eftersom de ju knappt vet vem han är).

Tro handlar om tillit. Luther uttryckte det väl: ”Det du lever ditt liv för, det är i sanning din Gud”.

SÅ VAD ÄR DET DÅ ATT VARA KRISTEN, att vara troende? Jag skulle landa i en bred religionsdefinition. Firar du jul? Firar du påsk? Kanske döper du dina barn, och vill begravas i Svenska kyrkan? Då är du en del av en kristen tradition, och sålunda kristen. Så skulle merparten av världens befolkning tolka begreppet religion. ●

Barnen, arvsynen & evangeliet

Kan du förklara vad kristen tro egentligen menar med arvsynen?
Jag har arbetat många år som barnmorska och vet att små nyfödda barn är fullständigt värlösa och oskyldiga. Mvh Birgitta

» När jag läser dina ord om barn som värlösa och oskyldiga, kommer jag osökt att tänka på kyrkofadern Cyprianus, som levde på 200-talet. Han skriver: "Att kyssa ett nyfött barn är att kyssa skaparens hand". Och detta är ett bra uttryck för den urkristna synen på barn: de är goda och oförstörda.

Johannes Chrysostomos, en annan kyrkofader, konstaterade: "Vi döper spädbarn. Trots att de inte gjort sig skyldiga till någon synd". Och Jesus ställde fram barnet som en förbild: "Om ni inte omvänder er och blir som barnen, kommer ni aldrig in i himmelriket!" (Matteus 18:3).

Men efterhand mörknade synen på den mänskliga naturen i vissa delar av kyrkan och den obibliska tanken om arvsynen kom under medeltiden att bli allt mer dominerande. Och arvsynsläran kom att få förödande konsekvenser: under århundraden kom den att ligga som ideologisk grund för att bland annat legitimera och berättiga misshandel av barn. Eftersom barnet var märkt av arvsynen var det föräldrarnas plikt att kväsa barnets medfödda, onda vilja. Istället för att ställa barnet i centrum som en förebild, som Jesus gjorde, eller att bejaka barnets närhet till Gud, som Cyprianus, kom kyrkan istället att betona tukt och rentav misshandel av barn.

LÅT MIG SÄGA DET RAKT UT; detta är ett skamligt kapitel i kyrkans historia. Men vad de som försvarar arvsynsläran brukar säga är ungefär så här: Människan föds in i en värld som trots sin skönhet också är fallen och halv. Denna halvhets föds barnet in i, vare sig det vill det eller inte. Det räcker att slå på nyheterna på tv:n för att se att barnet föds in i en värld som delvis är ruttet. Det räcker att se på sina egna tillkortakommanden för att inse att allt inte är som det skulle kunna vara: "Om vi säger att vi är utan synd bedrar vi oss själva, och sanningen finns inte i oss" (Första Johannesbrevet 1:8). Det är detta arvsynsläran vill visa på brukar de som försvarar arvsynsläran säga.

Själv har jag svårt för arvsynsläran. Och hur kommer det sig att den kristna traditionen har ett begrepp som "arvsynd", men saknar begreppet "arvsgodhet"? Evangelium betyder glädjebudskap. Och arvsynsläran är inte mycket till glädjebudskap. Men att få hålla ett nyfött barn i sin famn – det är evangelium! ●

Destination himlen

Häromdagen gick jag för ovanlighetens skull på gudstjänst. Det började fint, sången var vacker, rummet skönt att sitta i och solen strilade in genom de höga fönstren. MEN sen skulle vi tillsammans högt läsa: "Jag bekänner inför dig, helige Gud, att jag ofta och på många sätt har syndat i tankar, ord och gärningar".

Jag är ingen syndare! Vad menar kyrkan med att vi ska säga på det här viset? /Kristoffer

» Den fråga du ställer är nära besläktad med frågan om arvsynds-läran, som jag svarade på i förra krönikan, "Barnen, arvsynden & evangeliet". Vad jag visade där är att de första kristna generellt hade en positiv syn på människan. Men under medeltiden mörknade denna bild och på 1000-talet kom den så kallade syndabekännelsen som du citerar in i gudstjänsten. Ja, på 1500-talet kunde man rentav få be två syndabekännelser i gudstjänsten, en innan predikan och en innan nattvarden, för att riktigt vara på den säkra sidan!

PÅ MÅNGA SÄTT KAN DET KÄNNAS OTIDSENLIGT att be en syndabekännelse på 2000-talet. Men jag tänker så här: Ordet "synd" går att översätta med halvhet. Synd är allt det i våra liv som är halvt; och det kan vara ganska mycket. saker vi borde gjort men inte hunnit, saker vi inte borde gjort men ändå gjort. Paulus, en av de första kristna, uttrycker det ungefär så här: "Det goda som jag borde göra, det gör jag inte, men det dumma som jag inte borde gjort, det gör jag! Vad är det med mig?!". Och detta är "synden". Och det gör dig – och mig – till "syndare" för att använda det ålderdomliga språkbruket.

Jag brukar själv uppskatta syndabekännelsen numera. Det är en vila att få sitta i mässan, och bara få lägga av sig allt det som är halvt i mitt liv. Och att därpå få höra prästens förlåtelseord: "Dina synder är dig förlåtna". För det är just förlåtelsen som är poängen med syndabekännelsen. Målet är alltså inte att trycka ner dig i skorna.

Inte desto mindre visar din upplevelse på att denna pedagogiska poäng i gudstjänsten inte gick fram. Du upplevde att man klankade ner på dig, att man sa "du är en syndare". Och det för oss in på en annan fråga; varför har kristendomen haft så lätt att tala om synd, bedrävelse och helvete och samtidigt så svårt att tala om evangelium, glädje och himlen? För vi är syndare, men vår destination är himlen. Och Gud vill oss väl. ●

Med på tåget

Jag såg att du gick med i Pridetåget. Men vad säger egentligen Bibeln om homosexualitet? /Hasse

» När frågan om homosexualitet var som mest laddad för ett antal år sedan kunde man ibland få intrycket att Bibeln bokstavligt talat kryllade av bibelord som handlade om homosexualitet, att det stod om homosexualitet på var och varannan sida i Bibeln. Men det gör det inte.

Faktum är att det i det närmaste inte står någonting alls om homosexualitet i bibelns 77 böcker. Men en del människor vill väldigt gärna att det ska finnas en massa texter i Bibeln som fördömer homosexualitet.

Bibelforskaren Jesper Svartvik har i det gedigna forskningsverket *Bibeltolkningens bakgator: Synen på judar, slavar och homosexuella i historia och nutid* (Verbum 2009) dammsugit Bibeln från pärm till pärm, med ljus och lykta, för att leta reda på texter om homosexualitet. Resultatet? Han hittade till slut en drygt handfull texter som möjligen handlade om homosexualitet. Vi ska då påminna oss att Bibeln är en bok som i svensk översättning består av närmare 2 000 sidor, nedskrivna under en period av 1 200 år.

Jag vill även i sammanhanget påminna om att det finns betydligt fler verser som handlar om förbud kring att äta blodmat (blodpudding), äta råkor eller att äta skinksmörgås. För att inte tala om alla de texter som handlar om att älska sin nästa som sig själv. Men vilka texter vi ser och väljer ut säger ofta mer om oss själva än om Bibeln.

Jag växte upp i en bruksort på 1970-talet. På den tiden "fanns" inte homosexualitet i vår föreställningsvärld. Däremot fanns det personer som man såg inte mådde bra, men man förstod inte varför. Till exempel en kille som var något år äldre än jag, och som kunde få vilken tjej han ville. Ändå mådde han pyton. Plötsligt flyttade han till Stockholm, och bytte namn. Blev som en annan människa. Det var som att någon hade lyft av honom en stor tyngd från axlarna. Jag fattade först ingenting. Jag stötte efterhand på flera personer, med likartat beteende, och till slut förstod jag. Även de flyttade till storstan. Bruksorten blev för liten. För instängd.

En del debattörer vill få oss att tro att det är enkelt att avläsa vad Bibeln och traditionen säger i den här frågan. Men jag tycker själv att det är ganska svårt att avläsa vad Bibeln säger om homosexualitet. Det finns ett fåtal ställen, och kring dessa få ställen finns det olika tolkningar. En sak är säker; budet att älska sin medmänniska är tydligt, och återfinns Bibeln igenom. ●

En rolig prick – och obehaglig

Jag har förstått att Svenska kyrkan satsar stort 2017 då det är 500 år sedan Luther inledde reformationen. Men finns det inte en hel del i det lutherska arvet som vi behöver göra upp med?

/ Anders

➤ 2017 är ett stort år, inte bara i Sverige utan i hela Nordeuropa. Värt att notera är att det är reformationen som står i centrum, och inte bara Luther. Reformationen var större än Luther.

Samtidigt personifierar Luther reformationen, och han stod i centrum för flera av dess händelser. Man kan därför utan överdrift kalla honom för en av de mest inflytelserika personerna i Europa under det senaste årtusendet. Han uppvisade en kombination av skarpsinnighet, personligt mod och envishet och kom på så sätt att bli en central aktör i reformationen.

Konsekvensen blev på många plan en förenkling och demokratisering av det religiösa livet. I Sverige har vi missförstått en del vad gäller Luther. När vi till exempel skyller vår svenska tråkighet på honom är det orättvist, Luther var en rolig prick. Vår tråkighet kan vi bara skylla på oss själva!

EN ANNAN MYT gäller bläckhornet som Luther skulle ha kastat på Djävulen när han översatte Bibeln.

När Luther skrev att han kastade bläck på Djävulen handlade det om hans arbete med bibelöversättning, där Luther med bläcket så att säga höll Djävulen på avstånd. Men dessa ord ledde till missförståndet att Luther bokstavligt skulle ha kastat ett bläckhorn på Djävulen... vilket han alltså inte gjorde.

Samtidigt har du en poäng i din fråga, Luther var en komplex man med stora brister, och mot slutet av sitt liv hade han en tendens att skaffa sig ovänner vart än han vände sig.

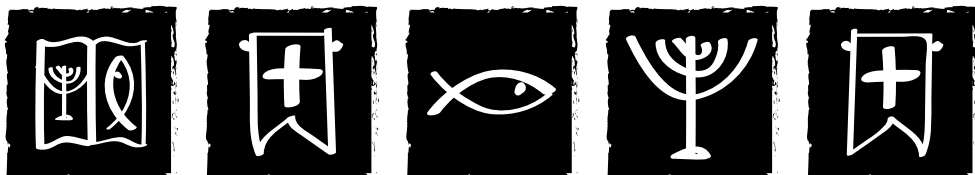
Så skrev till exempel Luther under denna period *Om judarna och deras lögner*, en djupt obehaglig bok. Boken kom för övrigt ut i svensk översättning 1934, och hade då en sådan åtgång att den gavs ut i en andra upplaga. Också detta är en del av det lutherska arvet, ett arv som vi måste göra upp med.

Vi kan med andra ord inte helt oproblematiskt lyfta upp Luther år 2017 och idealisera honom, precis som du antyder. För det var han en alltför sammansatt person.

Oavsett är det ändå mycket som vi kan lära av Luther och reformationen. Framförallt kan reformationsjubileet 2017 få oss att lyfta blicken, och se att vi är en del av ett Nordeuropa som på många sätt radikalt förändrades genom reformationen. Många av Luthers käpphästar lever nämligen kvar i vårt undermedvetna.

Vissa saker, som jude- och främlingsföraktet, behöver vi rensa bort. Men mycket kan vi lyfta fram.

NÅGRA SAKER ATT LYFTA FRAM OCH LÄRA AV under 2017 skulle kunna vara Luthers integritet, hans stora lärdom och inte minst, med tanke på vår svenska tråkighet, hans humor. Så jag ser fram emot 2017 – och är glad över att vara lutheran! ●

Bibeln i litteraturen

Bibeln är en bok som har påverkat och påverkar vårt språk, våra traditioner, vår tro, vår historia, vår konst, vår musik och, inte minst, vår litteratur. Kyrknyttss serie, "Bibeln i litteraturen", berättar om några författarskap och böcker där Bibeln spelat en stor roll.

Först ut är Barabbas av Pär Lagerkvist.

Lagerkvist och tron

▶ Pär Lagerkvist (1891-1974) var på många sätt ett barn av sin tid, och hans böcker är i mångt och mycket präglade av den tidsperiod då de skrevs. Böcker som *Bödeln* (1933) och *Dvärgen* (1944) handlar om ondska och grymhet, men också om motstånd och kan därför ses som typiska tidsdokument. Andra världskriget, och de händelser som föregick och följde det, utgör på så sätt en bakgrund till flera av Lagerkvists böcker. Ondskans problematik är ett av de stråk som också genomsyrar boken *Barabbas*, utgiven 1950.

BARABBAS ÄR EN PERSON som Bibeln nämner i förbigående. Han är rövaren som blir frigiven i Jesu ställe. Evangelisten Markus presenterar honom som en man "som blivit fängslad tillsammans med upprorsmännen som hade begått mord under oroligheterna" (Mark 15:7). Matteusevangeliet benämner Barabbas som "en känd fånge" (Matt 27:16). Lukasevangeliet berättar att Barabbas var en man "som hade satts i fängelse för ett upplopp i staden och för mord" (Luk 23:19) och Johannesevangeliet konstaterar att Barabbas var en rövare (Joh 18:40). Det är allt evangelierna har att säga om Barabbas.

I Pär Lagerkvists berättelse är däremot Barabbas huvudperson och det är lätt att i skildringen känna igen Lagerkvists egen brottning med tro, ondska och nutidsmänniskans situation. Barabbas blir på så sätt en representant såväl för författaren själv som för nutidsmänniskan.

I Lagerkvists bok har Barabbas ett våldsamt förflutet; han är avlad i våldtäkt, född i hat och saknar därför en naturlig tillhörighet. Det är inte svårt att dra linjerna tillbaka till det världskrig som härjat Europa bara några år tidigare och den moderna människans kris i skuggan av detta världskrig. Barabbas saknar en naturlig tillhörighet och är ensam i världen.

Det djupa äret i hans ansikte, som omnämns upprepade gånger i boken och som han söker skylla med sitt skägg, verkar symbolisera den våldsamma historia som nutidsmänniskan bär med sig vare sig hon vill eller inte. För även nutidsmänniskan är som Barabbas kommen ur en kaotisk historia hon inte kan frigöra sig från; och även hon delar Barabbas känsla av tomhet, utanförskap och dödsrädsla. Även hon vill skylla sitt ärr.

Ett annat återkommande tema i boken är Barabbas blick, samt hans problem att se klart. Barabbas verkar på många sätt vara fångad i sin egen verklighet och sin egen svartsyn: "mörkret hade han sett". Med detta mörker som bakgrund kommer boken att kretsa kring Barabbas problem att hitta en tillhörighet – och i förlängningen av detta en tro.

Tron, och problemet att tro, är ett återkommande tema i Lagerkvists författarskap, något som blev tydligt inte minst i den självbiografiska *Gäst hos verkligheten* från 1925.

Det går att dra flera kopplingar mellan *Gäst hos verkligheten* och *Barabbas*, inte minst i beskrivningen av hur huvudpersonen i båda fallen önskar kunna

men ändå inte kan tro. Detta bottnar i Pär Lagerkvists egen troskamp, en kamp han kämpade hela livet och som blev offentlig när hans dagböcker och anteckningar släpptes efter hans död.

Det är intressant att lägga märke till att en liknelse från Matteus och Lukas letat sig in i början på romanen, liknelsen om bröllopfesten till vilka alla är inbjudna (Matt 22:1-14, Luk 14:15-24). I Matteustexten krävs dock bröllopskläder av dem som ska till festen, något som inte krävs i Lukastexten.

I Lagerkvists bok återberättas liknelsen för Barabbas av en kvinna: "De fick inte med sig annat än tiggare och fattiga stackare som var riktigt utsvultna och som knappt hade några kläder på kroppen, och då blev den höge herrn ond, eller han sa visst att det gjorde detsamma – nej, hon kunde inte komma ihåg riktigt hur det var".

Med andra ord: Krävs bröllopskläder (läs: tro) eller inte? Räcker det med viljan att vara med? En central scen i sammanhanget är när Barabbas mot slutet av boken släpas till den romerske prokuratorn, eftersom han på sitt bröst har en bröstplåt med "Christos Iesos" inristat (det vill säga den grekiska beteckningen för Kristus Jesus). När prokuratorn pressar honom om hans förbudna tro, svarar Barabbas kort "jag har ingen gud". Prokuratorn förstår inte varför Barabbas då bär denna plåt, varpå Barabbas svarar "för att jag gärna ville tro".

Det blir till slut Petrus som får säga de sista orden om Barabbas: "Det är en olycklig människa, och vi har ingen rätt att döma honom... vi har ingen rätt att döma en människa för att hon inte har någon gud". Samtidigt avslutas berättelsen med att Barabbas korsfästs just på grund av den tro han inte kan göra till sin. På så sätt så slutar också boken som den börjar: med en korsfästelse. Men då boken inleds med Jesu korsfästelse, avslutas den med Barabbas korsfästelse. Och Barabbas sista ord på korset, som han yttrar "ut i mörkret, som om han talade till det", blir likalydande med Jesu sista ord som de återges hos Lukas: "Till dig överlämnar jag min själ".

Fann Barabbas sin tro? Fann Lagerkvist sin tro? Kanske är frågorna fel ställda. För är inte det ständiga brottande med tron, som kom att genomsyra Pär Lagerkvists författarskap, i sig en tro? Kanske rentav en tro som kan karakteriseras som en stark tro? En tro som är betydligt starkare än hos dem som har en till synes självklart formulerad tro på något de inte djupare begrundat? ●

FLER BÖCKER AV PÄR LAGERKVIST

Gäst hos verkligheten (1925)

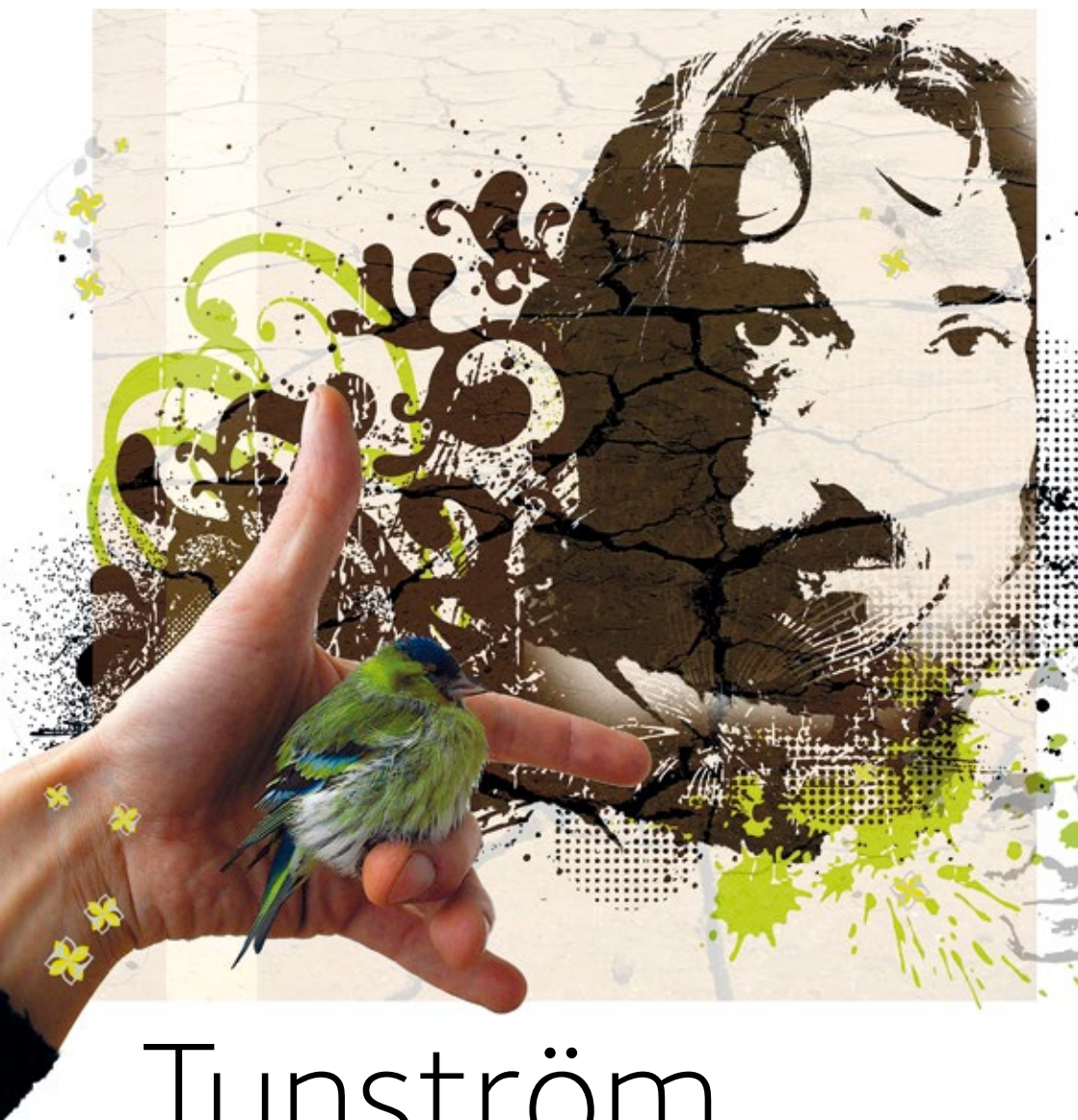
Bödeln (1933)

Dvärgen (1944)

Barabbas (1950)

Dikter (1965)

Antecknat: Ur efterlämnade dagböcker och anteckningar (1977)

Tunström och hoppet

► När romanen *Ökenbrevet* kom ut 1978 väckte den en viss uppmärksamhet; att skriva en bok om Jesu barndom ansågs av många som ett märkligt grepp av den lovande poeten från Sunne. Men med åren kom *Ökenbrevet* att uppfattas som en vacker bok. Framför allt blev det en bok som numera anses central i Tunströms författarskap, inte minst då flera av de drag som finns i senare böcker tydligt framträder i *Ökenbrevet*.

NÅGOT AV DET FÖRSTA SOM SLÅR LÄSAREN är exempelvis torftigheten i beskrivningen av landskapet: det är öknen, dödens plats, som hela tiden återkommer. Det är nästan så att man blir törstig och torr i munnen av att läsa.

I detta ständigt betonade och återkommande ökenlandskap, finns också en tydlig hänsyftning till bibelns Hesekiel, kapitel 37, en bibeltext som berättar om hur döda ben i öknen plötsligt väcks till liv, ”ut i skuggornas land, till dalen med de döda benen”. Hänsyftningen till Hes 37 förstärks dessutom av omslaget till boken – det föreställer just döda ben i ett ökenlandskap.

Denna tematik kring öknen som plats men också kring hoppet i denna öken återfinns i bildlig bemärkelse i flera av Tunströms böcker, till exempel i *Tjuven*. För hur beskriva den uppväxt som förmedlas där som något annat än en öken?! Men även i öknen finns det hopp, det visas både i *Tjuven* och *Ökenbrevet*.

Trots platsens torftighet och dödens närhet är det nämligen just hoppet som betonas i *Ökenbrevet*. Flera gånger nämns blomman fibbla, en hoppets symbol: ”De kan växa överallt, i den magraste av jordar. De tål vilket klimat som helst.”

En annan hoppets, men även frihetens symbol, är den fågel som vid två tillfällen kommer och sätter sig på Jesu finger. Hoppet förläggs framförallt till det mänskliga: ”Fanns det ingen plats på denna jord som var undantagen från det mänskliga?” och svaret romanen ger på denna fråga är ett rungande ”Nej!”

Ökenbrevet börjar och slutar i öknen, där Jesus har ”bankat på den tunna vägg som skiljer [honom] från det gudomliga”, något som sägs såväl i början som i slutet av boken. Jesus brottas, som citatet antyder, boken igenom med sin mänsklighet och hur denna mänsklighet relaterar till hans gudomlighet. Under denna brottnings minns Jesus tillbaka på sin barndom och sitt liv.

Här fyller Tunström ut de tomrum som finns i evangelierna, där ju Jesu barndom och uppväxt ägnas ett ganska ringa intresse (ett undantag är Jesus som tolvåring i templet, Lukas 2:41-52, som också återfinns i *Ökenbrevet*).

Jesus ställs i berättelsen inför livets alla aspekter, alltifrån kärleken till hatet till upproret till medlöperiet. Framför allt betonar boken Jesu mänsklighet och hur han älskar livet och människorna.

Under berättelsens gång hinner Jesus leva tillsammans med, bejaka och utveckla en vänskap med såväl seloter som romare, den tidens absoluta motsatser (romarna var ockupanter och seloterna terrorister som ville frigöra landet från just romare).

Jesus bejakar kort sagt det mänskliga i människan, hög såväl som låg, och han är själv väldigt mycket människa. I denna mänskliga betoning återfinns också många av Tunströms egna ideal och man kan inte komma ifrån att Jesus, såsom han beskrivs i *Ökenbrevet*, har mycket av Tunström själv i sig: "Någonstans i världen finns de. De som inte stöter bort någon, de som inte håller för näsan, som inte skrattar åt en föraktad dialekt".

Jesus förlåter till och med bokens onda karaktär, Jochanan, som är hatet personifierad. De tunströmska visdomsorden, typiska för hans romaner, återfinns även de: "Dömer gör den som inte vågar se sig själv" och "I maktens boningar glömmar man så lätt vem man är".

Ett annat utmärkande drag är beskrivningen av Jesu mor, Maria. I motsats till den traditionellt fromma bilden av Maria beskrivs hon i romanen som en närmast intetsägande, för att inte säga tråkig person. För henne är allting "allvarsamt, nödvändigt pliktuppfyllande". Hon är bister och karg och har "aldrig sagt något roligt i hela sitt liv". Maria är rädd för livet, rentav rädd för Jesus, vilket gör att Jesus har svårt att knyta an till henne. Sista gången Jesus träffar sin mor säger hon: "Jag är så rädd, så rädd", varpå Jesus svarar: "Det är jag också... Jag är så fruktansvärt rädd. Och jag är glad för det".

Jesus ser skönheten och det vackra i livet – i motsats både till Maria och kusinen Johannes Döparen, som i berättelsen i mycket är Jesu motpol. Såväl Jesus som Johannes blir till som personer genom den psykologiska brottningen dem emellan.

Ökenbrevet är på många sätt en berättelse om hopp, om hur det till synes döda kan få liv. Men det är också en berättelse om den gudomliga mänsklighet som ryms i Jesus. För det är först genom att vara fullt mänsklig som Jesus till slut kan bejaka sin gudomlighet. Kanske kan vi alla lära något av det. ●

BUBER OCH TUNSTRÖM

Göran Tunströms författarskap är präglad av den judiske filosofen Martin Buber. Buber menade att människan blir till i mötet med andra människor, att "Jaget blir till i förhållande till Duet" för att säga det med Bubers ord. Den situation som en människa befinner sig i, och de personer som omger henne, styr på så sätt vilken person denna människa kommer att bli.

Detta drag är mycket påtagligt i *Ökenbrevet* – Jesus blir den han är genom de olika människor han möter och det han lär sig av dessa möten. Allra tydligast syns detta i relationen till kusinen, Johannes Döparen. Johannes och Jesus närmast konkurrerar med varandra men skapas samtidigt som personligheter genom denna brottnings- och prestige-kamp. Att Johannes ser allt i svartvitt medan Jesus ser i färg blir ett av resultaten av detta Jag-Du-förhållande.

Du kan läsa mer om Göran Tunströms författarskap och hans bibliska tematik i Anders Tyrbergs bok *Anrop och ansvar*.

Är Da Vinci-koden sann?

» Som för så många andra var det via ryktesvägen jag först hörde talas om *Da Vinci-koden*. En god vän till mig, som i sin tur kände en förläggare, berättade om en bok av en relativt okänd författare som sålde i otroliga upplagor i USA.

Det skulle dröja två år, och 25 miljoner sålda exemplar, tills jag själv kom att läsa boken. Då hade mängder av människor i min bekantskapskrets, studenter och kollegor på universitetet och människor jag inte kände ställt så många frågor om boken att jag insåg att jag helt enkelt var tvungen att läsa den.

Jag beslöt mig för att gå noggrant tillväga och läste också de andra böckerna av Dan Brown. Det visade sig att hans första bok, *Änglar och Demoner*, hade mycket gemensamt med *Da Vinci-koden*, inte minst i berättelsestruktur och komposition.

Det som framförallt blev tydligt när man läste Dan Browns övriga böcker var att de alla var traditionella spänningsromaner, thrillers, och som sådana fulla av de fördomar, förenklingar och fantastiska händelser som är typiska för genren.

Så är lönnmördaren i *Da Vinci-koden* inte bara självspåkare (illa!), han är dessutom medlem i den katolska sekten Opus Dei (värre!) och han är dessutom albino (värst!).

På samma sätt är lönnmördaren i *Änglar och Demoner* inte bara psykopat (illa!), han tycker dessutom om att skända kvinnor (värre!) och han är dessutom arab (värst!).

Som de spänningsromaner de är består samtliga Dan Browns böcker av korta kapitel som alla slutar dramatiskt och lockar läsaren vidare. Till genren hör även de grova förenklingar av komplexa fenomen som är typiska för spänningsromanen. I kritiken av *Da Vinci-koden* är det viktigt att ha denna spänningsromansgenre klar för sig.

Detta gör den stundtals hårda kritiken av boken orättvis, eftersom den i mycket bygger på ett missförstånd av spänningsromanen som genre. Så påstår till exempel en pilot i *Änglar och Demoner*, då huvudpersonen Robert Langdon fått åka ett flygplan i den ofattbara hastigheten 500 mil i timmen: "om fem år ser alla plan ut så här".

Boken är från år 2000 och alltså skulle vi, om vi tar karaktären i boken på orden och tror att han talar sanning, alla åka sådana plan nu.

Men ingen som läst *Änglar och Demoner* inbillar sig att det är på riktigt, på samma sätt som ingen som ser en James Bond-film tror att den är på riktigt och att de påståenden som olika karaktärer gör är "sanna".

MEN MED DA VINCI-KODEN förhåller det sig annorlunda, framförallt därför att Dan Brown försett boken med en introduktion som har rubriken "Fakta".

Under rubriken står bland annat: "Alla beskrivningar av ... dokument och hemliga ritualer i romanen överensstämmer med verkligheten". Det här är med andra ord James Bond, fast på riktigt!

Hade Dan Brown, vars böcker sålt i ganska blygsamma upplagor före *Da Vinci-koden*, insett vilken spridning boken skulle komma att få hade han nog sett till att granska vissa fakta lite mer noggrant än vad som nu blev fallet... För om man ska ta Dan Brown på orden, och betrakta de påståenden som dyker upp i hans spänningsroman som "fakta", blir det förvirrat – på samma sätt som det blir förvirrat att se en James Bond-film och utgå ifrån att allt som händer på filmen är "på riktigt".

Som bibelforskare tycker jag det är extra intressant att titta närmare på hans påståenden om Bibeln. De flesta av faktafelen i berättelsen dyker upp i bokens mitt, där en viss Teabing kommer med en rad uppseendeväckande påståenden byggda på fakta och premisser som stundtals är rent felaktiga.

Här finns slarviga småfel som: "På 1950-talet hittade man Dödahavsruellarna..." (de hittades 1947) eller "Fler än åttio evangelier togs i beaktande till Nya testamentet" (räknar man snällt känner forskarna i dag till 30-talet evangelier och

av dessa var det på sin höjd tio som kunnat vara aktuella för Nya testamentet) samt påståendet att Bibeln skulle vara sammanställd av Kejsar Konstantin den store (böckerna i Nya testamentet var sammanställda flera århundraden före Konstantin). Dessutom finns systematiskt avsiktliga vantolkningar.

Faktafelen är lätta att påpeka, och de hade Brown kunnat åtgärda genom att googla en timme eller två innan han gav ut boken, men med vantolkningarna är det svårare.

En sådan är att Maria Magdalena och Jesus skulle ha varit gifta. För att bevisa detta citerar Teabing ur ett så kallat gnostiskt evangelium, Filipposevangeliet. Där talas det om Maria Magdalena som Jesu ”följeslagerska”, följt av Teabings påstående: ”Som vilken forskare i arameiska som helst kan tala om betydde ordet följeslagerska på den tiden bokstavligt talat maka”.

Men vad Teabing missar är att Filipposevangeliet inte är nedtecknat på arameiska utan på koptiska och att ordet som används i den koptiska texten är ett grekiskt låneord (koinonos) som betyder just ”vän” eller ”följeslagerska”.

En annan missuppfattning rör de gnostiska evangelierna, som enligt *Da Vinci-koden* är mer ursprungliga än de fyra evangelierna i Bibeln. I själva verket tillhör dock Bibelns evangelier – Matteus, Markus, Lukas och Johannes – de äldsta evangelier vi känner till.

De flesta gnostiska evangelierna är tillkomna flera århundraden senare, ett historiskt faktum som forskare oavsett religiös bakgrund eller tillhörighet kan bekräfta. Och tvärtom vad som anges i *Da Vinci-koden* är det Bibelns evangelier som framhäver Jesu kroppslighet, medan de gnostiska evangelierna tvärtom tenderar att förminska den. Och ingenstans i de gnostiska evangelierna finns någon antydning om att Jesus skulle vara gift med Maria Magdalena. Detta är bara två exempel som visar hur dåligt underbyggda fakta kombinerat med vilda tolkningar leder till uppseendeväckande resultat.

Än en gång, *Da Vinci-koden* är en spänningsroman och en spänningsroman bygger på att otroliga och överkliga saker sker, men när en spänningsroman utger sig för att presentera ”fakta” uppstår problem. Dan Browns stora misstag är helt enkelt att han kommer med dåligt underbyggda påståenden om en av de få böcker som säljer bättre än hans egen: Bibeln.

Dan Browns stora välgärning är att han med pedagogisk skicklighet har lyckats skapa ett intresse för Bibeln som få före honom lyckats skapa. Ta dig själv som exempel, du har just läst en artikel om Bibeln. Hade du läst den om det inte varit för *Da Vinci-koden*? ●

VILL DU LÄSA MER OM DA VINCI-KODEN OCH BIBELN?

Läs då bibelforskaren Bart D Ehrmans bok *Truth and Fiction in the Da Vinci Code: A Historian Reveals what we really know about Jesus, Mary Magdalene and Constantine.*

Harry Potter som Guds lamm

Böckerna om Harry Potter har kritiserats för att uppmuntra till svartkonst och häxerier. Döm därför belackarnas förvåning när seriens sista bok, Harry Potter och Dödsrelikerna, bjuder en klassiskt kristen avslutning på samtidens mest lästa berättelse.

» Låt mig först göra det tydligt: jag har inte sett serien om Harry Potter som en serie som bär på ett exklusivt kristet budskap. Efter att ha läst flera av de första böckerna framstod det klart att visst fanns det ett budskap, och dessutom ett bra och allmänmänskligt sådant, men det var inte ett specifikt kristet.

Men så kom då den sjunde och sista boken, och allt ställdes på ända. För den som är hyggligt insatt i berättelsen om Jesus är det nämligen omöjligt att inte se de stundtals övertydliga spår i vilket berättelsen om Harry Potter går, och hur boken ansluter sig till en klassiskt kristen syn på hur tillvarons ondska besegrats en gång för alla. Det är kring detta som denna artikel kommer att handla.

DEN SOM LÄST DEN SJUNDE och sista boken om Harry Potter vet att mot mitten av boken så besöker Harry sina föräldrars grav. På gravstenen står orden: Den siste fienden som förintas är döden.

När jag kom till detta ställe ryggade jag till. Detta är nämligen ett citat från aposteln Paulus, från Första Korintierbrevet 15:26. Ja, ja, tänkte jag, det är trots allt en gravsten, och man ska ju inte övertolka.

Men orden på gravstenen blir allt mer centrala boken igenom, och mot slutet av boken måste man i det närmaste vara blind eller okunnig för att inte se de tydliga kopplingarna mellan Jesus och Harry, inte minst utifrån hur Paulus ser på Jesus. Det visar sig nämligen att Harry frivilligt går mot sin död. Som Dumbledore säger till Harry: "Du är den sanne herren över döden, eftersom den sanne herren inte försöker undfly döden". Och just genom att frivilligt välja döden besegrar Harry döden, och kan återvända och tillintetgöra seriens onde nemesi: Voldemort.

Hela detta skeende är skildrat i övertydliga, kristna bilder, och beskrivningen liknar i mycket en tidig kristen frälsningslära som kallas för "musfälekristologi" (se faktaruta). Enligt denna syn blev djävulen lurad av händelserna på Golgata, och djävulen trodde för ett ögonblick att han vunnit segern, bara för att allt för sent inse att Jesus genom att frivilligt välja döden, och dö för sina vänner, besegrat döden och därmed besegrat honom själv. Precis som i boken om Harry Potter, där Voldemort blir lurad och tror att han vunnit segern, bara för att allt för sent inse att Harry, genom att frivilligt välja döden, och dö för sina vänner, besegrat döden och därmed honom själv.

De samtal som Harry för med Dumbledore i slutet av boken är späckade med indirekta bibelhänvisningar, som tydliggör detta för läsaren. Dumbledores resonemang i denna del av boken liknar den typ av resonemang som man kan stöta på i tidiga kristna redogörelser för hur man tolkat Jesu död och uppståndelse.

DETTA ATT ÖVERVINNA DÖDEN är således en central frågeställning i boken. Voldemort, en gång en lovande Hogwartselev, liknar sålunda på många sätt den fallne ängel som de kristna kallar Satan, "den store draken, ormen från urtiden,

han som kallas Djävul och Satan” för att säga det med Uppenbarelseboken. En jättelik orm står för övrigt Voldemort nära, och rymmer till och med en del av hans själ.

HARRY FRAMSTÅR BOKEN IGENOM SOM EN KRISTUSGESTALT. Således väljer Harry att offra sig för att övervinna ondskan. Han är i boken Guds lamm, som frivilligt går till slakten (”pojken som redan var utvald till slakt” som det står i boken), för att därigenom rädda sina vänner. Harry går frivilligt, ensam och svag, till sitt Getsemane – som i boken kallas Den förbjudna skogen – och han pinas av Voldemort och hans anhang, där han bland annat utsätts för den förbjudna och smärtsamma ”korsfästelseförbannelsen”.

Harry dör – eller hur är det med den saken? – men väljer att återvända. Till slut kämpar han den sista striden, då Hogwarts väggar rämnar. I denna domedagsstrid deltar alla goda krafter – trollkarlar, husalfer, kentaureer, hippogryfer och thestraler.

Självfallet blir det Harry som besegrar Voldemort, men den dödande förbannelsen är den onde trollkarlens egen, som studsar tillbaka. Harry är ingen mördare. Det är kärleken som präglar honom, och det är kärleken som besegrar döden. Och på så sätt övervinner Harry döden själv. Som det uttrycks av Paulus i Första Korintierbrevet 15:54-55: ”Döden är uppslukad och segern är vunnen. Död, var är din seger? Död, var är din udd?” ●

MUSFÄLLEKRISTOLOGI

De första kristna var judar, och som judar förväntade de sig en Messias som skulle vara en hjältekung som med våld skulle driva ut romarna ur landet och etablera ett Storisrael.

Så blev nu inte fallet, utan Jesus avrättades istället på ett brutalt sätt. En ganska misslyckad Messias, kan tyckas. Men när de första kristna började fingranska texterna i Gamla testamentet hittade man andra texter än de som enbart talade om Messias som en stor och mäktig kung. Talade inte Jesaja 53 om en tjänare som kom för att lida för de många? Passade inte psalm 22 i Psaltaren alldeles förträffligt in på den lidande Jesus på korset? Detta ledde de kristna att tolka om händelserna på Golgata, och en av de tidigaste tolkningar vi känner till kallas för ”Musfällekristologi” eller ”Fiskrokskristologi”.

Denna kristologi menar att Jesus, genom att frivilligt och i kärlek ge sitt liv för alla oss andra, lurade Satan. Jesus blev enligt detta sätt att se det ett bete, som Satan svalde, bara för att inse att han blivit lurad. För att säga det med den tidige kristne tänkaren Rufinus av Aquileia: ”...han som hade dödens makt tog med sig Jesu kropp i döden, ovetande om den gudomliga fiskkrok som låg gömd inuti. När han väl svalt betet, var han fast. Helvetets portar krossades...”.

Något liknande sker i Harry Potter och Dödsrelikerna, där Harry Potter övervinner Voldemort just genom att Voldemort blir lurad, tar ”betet”, och därigenom krossas.

Torgny Lindgrens hyllade bok *Bat-Seba* är en bok som ställer frågor men låter oss svara själva.

Bat – Seba

» Torgny Lindgren är en av Sveriges mest uppskattade författare och *Bat-Seba* från 1984 anses av många vara hans bästa bok. Den handlar om Gud och kärlekens väsen och bygger på den så kallade Salomos tronföljdshistoria i Bibeln.

Den som läser bibeltexten noga och jämför ser att Lindgren lagt ned stor möda på att få med de centrala delarna av bibeltextens händelsekedja. Kan man sin bibel märker man också att Lindgren vävt in flera psalmer från Psaltaren och delar av Höga Visan i berättelsen. Dessutom återfinns en variant av Kärlekens lov, en Paulus-text som uppskattningsvis är 1 000 år yngre än de händelser som återges i romanen.

DEN VÄRLD SOM MÅLAS UPP I BAT-SEBA – och i många av Torgny Lindgrens andra romaner – är absurd och stundtals grotesk. Det är svårt att hitta ett entydigt budskap, snarare är det motsägelserna och mångtydigheten som träder fram. Inte minst gäller det bokens huvudfråga, som upprepas gång på gång av bokens olika personligheter: "Hurudan är Herren?"

Frågan ställs av flera av romanfigurerna; gemensamt för dem alla är att de i svaret utgår från sig själva och flera gånger besvarar frågan med: "Han är som jag".

Både kung David och Bat-Seba talar i boken ofta om sig själva när de talar om hur Gud är.

Frågorna kring hur och vem Gud är blir det centrala temat – men boken ger inga entydiga svar. Kanske kommer Lindgrens berättarstrategi åtminstone delvis upp till ytan i den dialog som profeten Natan har med kung David när de samtalar om vad en liknelse är. I den säger Natan:

”I mina liknelser finns avgrunder och hemligheter som du inte förstår. För det uppenbara och självklara behövs inga liknelser... En god liknelse innehåller ett oändligt antal klara besked som motsäger och utesluter varandra... Men om den är sann och om den har sin källa hos Herren uppstår den så småningom på nytt i den lyssnande människans hjärta.”

Så tecknas Gud romanen igenom med tillsynes motsägelsefulla begrepp. Gud är den ”ohyggliga ovissheten” som ”omsluter” människan på alla sidor. Gud är, liksom människan, både grym och kärleksfull – samtidigt. Kanske ger slutet, där den döende och huttrande David omfamnas av den varma Bat-Seba, en nyckel till romanen: det döda och det levande – motsägelserna – sida vid sida.

DET ÄR INTRESSANT att Torgny Lindgren använder sig just av Bibelns tronföljdshistoria för sitt resonemang kring hur och vem Gud är. Den noggranne bibeltextsläsaren kan nämligen konstatera att ”Gud” sällan omnämns i tronföljdshistorien. Istället verkar Bibelns tronföljdshistoria betona den orättvisa som David begår mot trogna, lojala och maktlösa undersåtar. Vissa forskare har påpekat att delar av historien förmodligen på sin tid lockade till skratt, exempelvis när David försöker sopa igen spåren när han varit tillsammans med Bat-Seba.

Ytterligare ett intressant drag i romanen förtjänar att nämnas. Berättelsen inleds med kung Davids fråga ”Hurudan är Herren?”, följt av Davids självklara svar ”Han är som jag” och avslutas då Bat-Seba ställer samma fråga och besvarar den på samma sätt: ”Han är som jag”. Flera händelser i boken skildras dessutom på ett närmast identiskt sätt, såväl i händelser som i ord, med följden att David och Bat-Sebas handlande på sätt och vis sker parallellt men med en viss fördröjning. Konsekvensen blir att Bat-Seba alltmer tar Davids plats – och därmed makt – i berättelsen. ”Hurudan är Herren? Han är som jag”.

Torgny Lindgren har i *Bat-Seba* skrivit en roman som utmanar såväl vår gudsbild som vår människosyn. Det är dessutom en läsvärd roman. Läs gärna tronföljdshistorien i Bibeln, och sedan *Bat-Seba*, så har du ett spännande äventyr framför dig! Hurudan är Herren? ●

BIBELGUIDE

Bibelställen invälda i romanen **BAT-SEBA**

Salomos tronföljdshistoria, 2 Sam 11–1 Kung 1

Psaltarsalmerna 21, 125, 139 och 144

Höga visan, kapitel 4

Paulustexten Kärlekens lov, 1 Kor 13

Det här häftet består av tio artiklar och femton krönikor som ursprungligen varit publicerade i tidningen Kyrknytt, Karlstad, under åren 2004–2016. De första fem artiklarna handlar om kristen tro, sedan följer femton krönikor som bygger på frågor som läsarna sänt in om kristen tro. De avslutande fem artiklarna handlar om hur fem ganska olika författare tolkat Bibeln och den kristna traditionen. Samtliga texter kretsar alltså, direkt eller indirekt, kring kristen tro. De utgör därmed sammantaget en sorts "Trons ABC".

Min intention har varit att med grund i Bibeln och den kristna traditionen beskriva det som varit centralt inom kristendomen under lång tid, fast på ett sätt som bottnar i vår tid, i dag. Dock; en central tanke för många av de första kristna var att Gud och tron på Gud inte riktigt gick att sätta ord på. Som det sägs i en kristen dikt från 300-talet:

O du som är bortom allting
hur kan man kalla dig något annat?
Vilken sång kan ge uttryck åt dig?
Inget ord beskriver dig.
Vilken ande kan fånga dig?
Inget förnuft kan föreställa sig dig.
Du ensam är ousäglig;
allt som sägs kommer från dig.

Dessa artiklar är mitt försök att göra en så bra beskrivning som möjligt av vad kristen tro är, om än med hymnen ovan i färskt minne.

*Sören Dalevi,
biskop i Karlstads stift*